

epistolæ ad Regnum comitem ab eo paulo ante obitum conscriptæ, quam ipse tolam pertexere dignus indicatus est. Hæc scilicet silentio pressit ex modestia, quæ alius a Ferrando non prætermisisset. Ad hæc, cum non dicat se vel funeri præsentem adfuisse (quod alioqui non esset omisurus) hoc in diaconum Carthaginensem recte convenit, qui procul Ruspa degeret. Denique si voces singulas, si commissuras et vincula orationis, si crebra similiter eadem, totamque in ea historia styli faciem propius spectes, diceas, opinor, non esse ovum ovo similis. Istam igitur Fulgentii Vitam, Ferrandi, ut censeo, genuinum opus, acceptam e propylæo editionis Parisiensis Operum Fulgentii, contuli cum ea quam Joannes Bollandus noster, ex plurimis exemplaribus meliorem factam, Januario suo intexit (b), nec non et cum bonæ notæ ms. codice Divioneusi. Scriptam autem puto anno transacto post mortem Fulgentii, nempe anno Christi 534, cum jam consecratus esset in Ruspeasem episcopum Felicianus, calendis Januarii cum dominica concurrentibus, die anniversario obitus sui decessoris. » Huc usque Chiffletius. In ejus autem sententiam, præter Pithæum et Miræum ab eo laudatos, deinceps ivit quoque Christianus Lupus; qui de Ferrando sermonem habens (a): « Est enim omnino ille idem, inquit, qui scripsit Vitam sancti Fulgentii. » Postmodum vero Lupo accessit et Natalis Alexander (c). Aliter tamen censuit Norisius V. C. (d), quem postea certatim secuti sunt Pagius (e), Mangeantius, editor Operum sancti Fulgentii (f), atque haud ita pridem Fontanius (g). Sed Norisii verba exscribere libet: « Putat Chiffletius, inquit, hunc qui magistri gesta litteris consignavit, esse Ferrandum diaconum, virum ob insignem eruditionem ce'eberrimum, addens anno 534 opus illud evulgasse. Sed levibus conjecturis in eam opinionem fertur; quibus tamen pluribus eruditus viris id persuasit. Quod vero res a Fulgentio gestas idem anno 534 descripserit, plane falsum est. Nam cap. 29 « sanctæ memoriæ Bonifacium » primatem Carthaginensem nominat; qui sane, dum illa scribebantur, satis jam consecratus erat. Obiit vero Bonifacius anno 535, Belisario consule, ut testatur Turonensis episcopus, qui eo tempore vivebat in Africa. » Hæc illa. Quæ quidem dum relego, et cum iis confero quæ alibi de Ferrando postea conscripsit vir doctis-

simus, mihi videtur ipse de auctore Vitæ sancti Fulgentii sententiam mutasse, eamque demum eidem Ferrando asseruisse. Nimirum alio in opere sermonem instituens ille de nostro diacono Carthaginensi (h): « Ferrandus, inquit, Africanus episcopus in Sardiniam Trasamundi regis jussu deportatus, secutus, in cœnobio ab exulante ibidem sancto Fulgentio episcopo Ruspensi constructo, monachum induerat. » At hæc accepisse haud potuit V. C. nisi ab auctore Vitæ sancti Fulgentii; ea enim nusquam alibi legas. De se autem loquens auctor ille, sic ait (i): « Salutaris ejus (Fulgentii) monitis ad suscipiendam professionem monachorum conversus, in illo parvissimo monasterio quod sibi apud Sardiniam pro Christi nomine relegatus effecerat... diebus ac noctibus ante eum positus vixi, quando me super mel et favam dulciora cœlestis ejus eloquii flumina frequenter irrigabant. » Ubi vides scriptorem hunc de Ferrando nihil, omnia vero ista de se ipso prolucatum. Cum itaque vir emientissimus tradiderit Ferrandum in cœnobio ab exulante in Sardinia sancto Fulgentio constructo monachum induisse, neque ista ex alio scriptore haurire poterit quam ex eo qui, Vitam sancti Fulgentii conscribens, non nisi de se ipso ea litteris consignavit, agnovit igitur de se illa enarrasse Ferrandum, adeoque ipsummet Vitæ sancti Fulgentii auctorem fuisse.

X. Quod superest, reliquis hujusce Vitæ sancti Ruspensis episcopi editionibus posthabitis, eam typis excudendam tradidimus, quam diligentissime adornavit Mangeantius, ejusdem sancti Fulgentii Operum editor paulo ante laudatus. Caterum non est cur hic memorem S. Ferrandum redivivum, hoc est, Vitam S. Hectoris Fulgentii Ferrandi, primum in Africa diaconi Carthaginensis, tum in Hispania Carthaginis Spartariæ episcopi, denique archiepiscopi Toletani, quam anno 1650 Lugduni publici juris fecit Joannes Ferrandus, Aniciensis, soc. Jesu theologus. Commentitium sane opus, cujus editor, scriptorum fluxæ fidei nomine atque auctoritate usus, Ferrandum Afrum Hispaniæ attribuit, atque diaconum in Hispania episcopum semel iterumque constituit. Operis levitatem palam ostendit Chiffletius *Animadversione in sanctum Ferrandum redivivum*, quam *Scriptorum veterum de Fide catholica quinque opusculis* attextuit ediditque Divione 1656.

(a) Bolland. Act. Sanct., Jan., tom. I, pag. 32 seqq.
 (b) Lup. in Appellat. dissert. 2, cap. 3, pag. 598; et cap. 33, pag. 741.
 (c) Nat. Alex. Hist. Eccl. sæc. VI, cap. 4, art. 5, tom. V, pag. 407.
 (d) Noris. Hist. Pelag. lib. II, cap. 24, tom. I, pag. 534.
 (e) Pagi, ad ann. 529 § 14.

(f) Mang. Vit. sancti Fulgent., sub init., not.
 (g) Fontan. Disquis. de corp. sancti Aug., etc., § 3, pag. 5.
 (h) Noris. Hist. controv. de uno ex Trinit. pass., cap. 9, tom. III, pag. 855.
 (i) Vit. sancti Fulgent., prolog., § 3. Vid. infra, pag. 961.

FULGENTII FERRANDI

EPISTOLÆ ET OPUSCULA.

EPISTOLA PRIMA.

Ferrandus diaconus Fulgentio proponit duas quæstiones, de salute Æthiopiæ cæcæ humani, baptizati cum

D *jam vi morbi esset mentis impos, ac non perceptæ eu-charistia mortui.*

Domino beatissimo et cum omni venerat.ione sus-

cipiendo patri Fulgentio episcopo, Ferrandus diaconus in Domino salutem.

1. Qui terrenis indigent facultatibus, nec diuturni operis continuato labore, vel honestæ artis industria, etc. — *Reliqua videsis inter Opera Fulgentii tom. LXV, col. 378.*

EPISTOLA II.

Ferrandus Fulgentio, quæstiones quinque proponens.

Domino beatissimo et cum omni veneratione inspicendo sancto patri Fulgentio episcopo, Ferrandus diaconus in Domino salutem.

1. Sæpe multa volui affectu interrogare discendi : sed absentem magistrum frequentibus epistolis compellente, porritorum raritas ex itineris longinquitate prohibuit, etc. — *Reliqua videsis inter Opera Fulgentii, tom. LXV, col. 392.*

EPISTOLA III.

AD ANATOLIUM DIACONUM URBIS ROMÆ.

De duabus in Christo naturis : et quod unus in Trinitate, natus passusque dici possit.

1. Post epistolam beati papæ Leonis, et salubria Chalcedonensis decreta concilii, sancte frater Anatoli, non indiget Eutychetis olim damnata perfidia p'eniore disputatione convinci. Sepultus ergo jaceat in cineribus suis nefandæ hæreseos profanus inventor. Semel illum fulmine anathematis judicantium sacerdotum percussit auctoritas : quid opus est iterum cadaver exanimæ gladio veritatis infici ? Doctrinam simul carentem lumine rationis perpetui silentii carcer abscondat. Interdum pessima dogmata, dum quasi expurganda proferuntur, veneno pestifero simplicium corda perturbant. Satius est ista nescire, fidemque catholicam suppositis profanis novitatibus inviolabilem custodire : manentibus in pristina firmitate quæ sunt etiam synodalibus roborata definitionibus. Aut si magis necessarium putas hæreticorum mendacia semper refelli, linguam meam jussionis tuæ clavibus aperi : festinabo, quantum gratia posse donaverit, obedire suaviter imperanti. Præbe dexteram boni favoris, et orationis scuto nudum protegens pectus, in campum liberi certaminis mecum, si ita placet, egredere : contra acies impias, eorum qui male occisi conantur hæreditatem vindicare damnosam, sine labore pugnabitur. Nec arma sunt eis nova, nec castra. Muros apostolicæ prædicationis illis volunt adhuc spiculis debellare, quæ signifer hæreticorum jactavit inaniter. præda factus volatilibus cœli. Duo autem, quantum legimus, erroris sui tela portabat Eutyches, unde exeuntem de dominico latere tanquam perfidus miles vulnerare cupiebat Ecclesiam. Negans enim Mariam semper virginem sancti Spiritus operante virtute, nascituro ex humanis visceribus unige-

ante Deo carnis suæ materiam ministrasse, consubstantialem Filium matri fieri volebat ; et propter hoc sancians catholicæ unitatis integritatem, retorti mucronis impetu nexio, Verbi incarnati duas substantias credere dubitans, unam penitus abscindebat. Sed ille qui per arma justitiæ dextra et sinistra pugnat in suis, unam quidem sententiam lethaliter nocituram continuo viribus evacuatam sic debilitavit, ut vix aliquem modo reperire possis, qui negare audeat Domino Jesu Christo materni corporis veritatem. Plerimos vero personæ unius singularitas ab opinione duarum substantiarum terret incautos. Utrisque tamen nos propositionibus, ne contempsisse vestrum videamur imperium, respondemus ; et sequentes regulam Patrum, tibi quoque notissima loquemur intrepidè.

2. Bene enim peritiam tuam nosse confido, quoniam si, secundum quod hæreticus sapuit, imo potius desipuit, caro Verbi Dei secundum carnem nascentis a carne Virginis pronuntiat extranea, sine causa Filius Dei, etiam filius hominis factus asseritur. Quomodo enim naturaliter filius est hominis, qui originem non habet ex homine ? Nullam vero originem habet ex homine, si conceptus in utero virginali carnem non traxit ex carne ? Constat eum sine semine patris materna viscera fecundasse ; sed qualis erit Mariæ fecunditas, si non sit ex illa quæ per eam nascitur caro ? *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis, Johannes dicit evangelista (Cap. 1, v. 14).* Quæris unde factum est caro ? Beatus Paulus inquisitioni tuæ respondeat : *Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere (Gal. iv, 4).* Filium ergo suum misit Deus, id est, Verbum suum carnem fecit Deus ; sed unde ? Ex muliere. Si igitur ex muliere Verbum caro factum est, caro Verbi indubitanter sumpta est de muliere. Mulier hic semper Virgo Maria, sexus nomine mulier nuncupatur, quæ propterea salvo pudore concepit et peperit Deum, quia de ea veritatem carnis Deus homo factus accepit. Alioquin si fabricavit sibi Creator creandus novi generis carnem, vel ex nihilo, vel unde voluit, apparere subito debuit oculis mortalium, * quam decem mensibus tolerare parvi ventris hospitium, cujus magnitudini non sufficit cœlum. Quid necessarium fuerat ut Joseph, sponsus fidelis, videns conjugem castissimam, prius quam convenirent, effici genitricem, suspicaretur adulterium, quia nesciebat adhuc cœlestis mysterium ? Fieret unigenitus Deus homo sicut sine homine patre, ita sine matre, si nihil ei accipiendum fuit ex matre. Veniret ad filios hominum nullius hominis filius, si nihil habiturus esset commune cum filiis hominum. Repugnat nimis ista sententia, veritatis pudor opprimit considerantem diutius. Virgo filium generat mirantibus omnibus, et sterilia remansisse putantur viscera generantis, quia nihil ex se profundunt in membra nascentis ? Terra herbas gene-

* Hic subintelligendum est potius, ut passim apud antiquos scriptores.

rat inuolubiles, nullusque eis negat terræ substantiæ qualitatem : Maria Filium Dei concepit, Filium Dei parit, et in eo non agnoscit suæ substantiæ proprietatem? Tolerabilis profecto peccare iudicabitur, quod Dominum Jesum Christum nihil accipere suspicans de Maria, tacet etiam natum; natiuitati enim magnam facit injuriam, quisquis aliquam facit inter substantiam gignentis et genti differentiam; redarguente hanc pessimam blasphemiam Doctore gentium, ubi veræ fidei titulo clariorè principia Epistolæ doceranda cognoscens, hoc sermone, ut edificare Romanos : *Paulus servus Jesu Christi, vocatus apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundum carnem; qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri* (Rom. 1, 1-4).

5. Dicat nunc hæreticus quomodo Filius Dei factus est ex semine David secundum carnem. Joseph certe nihil seminavit in Maria, cui dicitur ab angelo : *Spiritus sanctus superueniet in te, et virtus Altissimi obrunbrabit tibi*. Quare Christus ex semine David iterum dicitur? quare ille natus inter homines siue humano semine, factus dicitur ex semine David? Non leuiter, neque perfunctorie prædicationis hujus oportet considerare virtutem. Memor quippe Apostolus doctrinæ suæ similiter alio quoque loco Timotheum ebarisimum discipulum monet : *Memor esto, inquit, Jesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine David secundum Evangelium meum* (II Tim. II, 8). Quis proinde inseruit natiuitati ejus semen David in substantia humanitatis? Ubi potuit fieri de semine David? Si sine homine natus est patre, qua ratione ergo fieret ex semine David, nisi carnem suscepisset ex matre quæ pertinebat ad semen David? De semine enim David Maria, et de carne Mariæ Christus; quamvis sine semine maritali, tamen cum proprietate naturæ. Propter hoc Psalmista cantat prophético spiritu : *Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum* (Psal. LXXXIV, 15), quia in manifesta carnisa se acceptæ substantia, Maria genuit Dominum suum. Nam si aliunde caro Christi nasceretur, terra, id est Maria, nullatenus daret fructum suum, sed alienum; nec iterum sanctus Apostolus semen Abraham Christum esse significaret, ita loquens : *Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit : et seminibus, quasi in multis; sed, tanquam in uno : et semini tuo, quod est Christus* (Gal. III, 16). Quid apertius? Quid evidentius? Nonne sic et semen Abraham Christum, quomodo ex semine David propter Mariam, per Mariam, de Mariâ? Tollat impius disputator Christo materiam carnem, quam Maria ministravit, et doceat quomodo est semen Abraham Christum, aut quomodo factus est ex semine David. Nunquid superfluo sacramento vernaculum proprium fidelis Abraham constringere videbatur, quando plenus fide, præsciens etiam futurorum : *Mitte, aiebat, manum tuam sub femur meum, et jura*

A per Deum cæli (Gen. XXIV, 2). Diceret utique : *Tange pectus meum cogitationibus sanctis splendidum; tange manus innocentiæ dote locupletis; tange caput nullius obnoxium criminis. Cur honestiora membra prætermittantur, et sub solo femore juraturus ponere compellitur manum? Magnum aliquet in hoc femore latebat : caro quippe Christi ibi latebat, quæ fuerat ex ejus propagine nascitura. Propterea tacito femore terribilis profertur juratio per Deum cæli : quia Deus cæli erat ita secundum carnem nasciturus, sicut nasci solent quos generatio nomine femoris significata conformes utique his de quibus formantur assignat.*

4. Caro itaque Christi de matre sumpta est, ideo amplius vera est; sed plane sancta est, quia diuinitatis adunatione mundata est. In carne Christi natura est nostræ carnis, sed non reperitur culpa naturæ. Sic caro Christi carni Mariæ et similis est, et dissimilis : similis, quia inde traxit originem; dissimilis, quia non inde contraxit vitiatæ originis contagionem : similis, quoniam, licet voluntarias, tamen veras sensit infirmitates; dissimilis, quoniam nullas penitus neque per voluntatem, neque per ignorantiam commisit iniquitates : similis, quia possibilis et mortalis; dissimilis, quia incoquinabilis, et vivificatrix etiam mortuorum : similis genere, dissimilis merito : similis specie, dissimilis virtute : similis, quia similitudo est carnis peccati, dicente Apostolo : *Deus Filium suum misit in similitudinem carnis peccati* (Rom. VIII, 3). Ecce quantum caro Christi docetur a Maria causam novæ existentie naturaliter assecuta secundum solemnitatem partus humani, sequestrata necessitate concubitus maritalis, ut non sit quidem caro peccati, quia caro est Dei; sit tamen similitudo carnis peccati, quia veraciter nata est de carne mortali : merito etiam mortalis, quia materiam traxit de carne mortali. In carne enim non habentis omnino peccatum, per quam januam voluntaria mors introiret, nisi de carne ejus nasceretur cui potuit inesse peccatum et per peccatum mors? Plenius hoc lucidis sermonibus explicemus. Caro Christi non erat in iniquitatibus concepta : propter quid ergo conditionem mortis videtur experta? Manifeste scimus, non necessitate, sed voluntate pro nobis mortuum fuisse Filium Dei. Sanctus tamen testis est Apostolus veritati, veraciter dicens : *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors* (Rom. V, 12). In ista carne Christi peccatum non intravit. Unde mors, quamvis voluntaria subintroivit, nisi quia eum sine peccato nasci divina fecit potentia, sine peccato autem mori divina fecit misericordia? Verumtamen per hoc quod in illo fuit materna substantia, nullo melius documento probabitur Christus habuisse carnem de matre mortali, nisi per supplicium mortis. Gratia illi, qui carnis humanæ suscipiendo naturam sine culpa, non tamen sine pœna culpam removit : pœnam finivit, et naturam sanavit, ut quia nobiscum est ei natura communis. Oportebat namque eum, sicut sacerdotem, quod pro nobis offerret, a nobis accipere; si autem non accepit ex Maria carnis materiam, non accepit a nobis quod posset offerre pro nobis; et quomodo

fangi potuit sempiterni mittere sacerdotis? Sacerdoti nostro nos oportuit immolandum Deo victimam dare; Filius autem Dei Patris unigenitus, in carne mortali sacerdos noster effectus, non auream, non argentum, non bircorum sanguinem, sed corpus obtulit proprium. Victima ergo nostra, corpus est ejus; et si corpus ejus accepit, a nobis itaque corpus accepit; et hoc tunc accepit, quando enim sancta Maria concepit. Consubstantialis proinde matri credendus est, sicut consubstantialis est Patri. Consobstantialis etiam matri etiam nobis diabolum vicit: ideo de captivitate profundo totius generis hominum misericors elevavit. Victus est Adam, blanditis muliebribus de ligno vetito edere persuasus; vicit Christus, furore Judaico et clamoribus in patibulo ligni suspensus. Quid prodest Adam Christi victoria, si non est ejus in Christo substantia? et quomodo id fieri potuit, nisi eum sic genuisset Virgo Maria, ut præberet ei sine iniquitate materiam carnis, in qua nasci temporaliter posset et pati?

5. Sic omnino, sic sentiendam fides admonet vera, Christum corpus habuisse verum, non aeream, non phantasticum, non aliunde formatum, sed carneum; de carne Virginis sumptum, licet non carnaliter seminatam, rationalis animæ inspiratione vivificatum; tale quale nos habemus, absque peccato; tale in quo diabolus fulleretur, ut putans escam, deglutiret hamum. Diabolus enim nisi videret in Christo Salvatore verum corpus et matri consubstantiale, nec tentare auderet, nec occidere. Præterea in quo nihil suum videbat, ipso Domino discipulis suis narrante: *Ecce venit princeps mundi hujus, et in me inventet nihil* (Joan. xiv, 30), utique peccati: nam plenus in illo fuit natura matris, id est nostra; quam velut sibi aliquid deberet, antiquus illè peccati fenerator invasit, crucifixi, occidit; et per indebitam exactionem, quidquid ei debebatur amisit: juste victus et juste punitus; quia ea caro vicit in Christo, quæ victa fuerat in Adam. Hæc namque fuit justitia Dei, ut per illam carnem mortis auctor vinceretur in Christo, quam vicerat in Adam, et illa caro sine peccato moreretur, ut deleteretur omne peccatum, quæ fuerat mortua per peccatum: mirabiliter operante gratia Salvatoris, ut mors pænæ peccati medicina fieret postea peccatorum. Peccavit Adam, et mortuus est, omnesque posteros suos æternæ mortis compedibus alligavit; mortuus est Christus, et quia non peccaverat, omnes peccatores a mortis dominio liberavit. Si ergo alia esset natura carnis, in qua non peccaverat Christus, et mortuus est, non per justitiam, sed per potentiam diabolus vinceretur. Oportebat autem per justitiam vinci. Justitia vero ipsa fuit, ut in ea carne veniret Redemptor, quam fererat supplicio obnoxiam remanere tentator. Ideo Deus homo fieri voluit, ut facile homo posset reconciliari Deo per hominem Deum. Inter Deum quippe justum et hominem peccatorem magna separatio contigerat; nec Deus homini proximus erat in substantia, nec justo peccator coaptabatur in gratia. Deus ergo se humilians

A factus est homo justus, et hominè peccatori reconciliatus est Deus. Factus est Deus quod non erat, homo; et factus est homo similiter quod non erat, justus. Si autem justus Deus ita forte fieret homo justus, ut non ejus esset substantiæ cuius fuerat homo peccator, nec haberet aliquid proprium de substantia peccatoris, in æternum remaneret homo peccator. Nunc vero per similitudinem substantiæ effecti participes gratiæ, justificati sumus in illo unigenito Deo qui pro nobis fieri voluit homo similis nobis. Unde etiam sanctissimus Paulus incarnationis mysterium tractans, ita de Christo loquitur ad Hebræos: *Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret et fidelis pontifex ad Deum ut propitiaret delicta populi* (Hebr. ii, 11, 17). Quis capituli hujus explicare dignis sermonibus valeat intellectum? *Debuit inquit, per omnia fratribus similari.* O stultus hæresis imperite defensor! quomodo poterit Christus fratribus similari per omnia, si dissimilis fuerat in substantia? Quomodo similis omnino erit in substantia, nisi carnem suscipiendo de Maria? Desinat cor profanum talia meditari. Qui negat Christum veri Dei Filium verum veritatem carnis de vera matre mirabiliter assumptam, totum vult mediatoris evacuare negotium. Mediator quippe non est nisi duorum, quos a se invicem separatos tunc ipse medius existendo rite ac firmiter copulat, si utrisque sit similis per substantiam, quos sibi facit appropinquare per gratiam. Christus autem Dei et hominum mediator existens, sicut Vas electionis insinuat: *Unus Deus, unus et mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* (I Tim. ii, 5); si non sic est de homine, quomodo Deus de Deo? si non sic est consubstantialis homini matri, quomodo consubstantialis est Deo Patri? Si substantia ejus divina cum Deo communis est, substantia verò humana non putatur eum hominibus esse communis, incassum mediatoris vel personam portat, vel officium gerit. Verumtamen quia sic est mediator ut verus sit mediator et Patri et matri, et Deo et hominibus consubstantialis est; ac per hoc non unius, sed duarum plane substantiarum, quia nunquam mediator unius potest esse substantiæ.

6. Vide, frater sanctissime, quam latenter alterius questionis limen intravimus, ipsa veritate januas reserante. Dum volumus enim per officium mediatoris reperire, vel potius probare substantiæ humanæ proprietatem, similitudinem, veritatem, ne Virginis matris amputemus fecunditatem, duarum substantiarum manifesta distinctio nominato et considerato mediatore resplenduit. Quia utique mediator et unus est, si personam consideres cui nomen mediatoris accessit, et inter duas res dissimilis substantiæ mediator existens, non nisi per duas substantias officium potest mediatoris implere. Cujus enim persona una fuerit et natura, nullatenus potest inter duas substantias mediator esse vel dici, quia apud illam substantiam cui minime coaptatur

una natura ejus, caret prorsus officio mediatoris; et tunc est verus mediator, quando ut duarum dissimilium substantiarum copulet divisionem, substantialem gerit cum utrisque communionem; per ipsam communionem removens divisionem, ut sint utraque unum, per illum mediatorem convenientia in unum, cum quo fuerunt, antequam convenirent, unum. Consideremus hoc plenius in nostro mediatore, Domino scilicet Christo; cujus quidem veraciter una persona (quia non decet unius mediatoris duas esse personas), verumtamen non est una natura, quamvis unius mediatoris. Quia hæc una natura (quoniam Dei et hominum mediator est) aut cum Deo illa erit utique communis, aut cum hominibus. Absolute namque, quantumlibet reclamet hæreticus, una natura non potest Deo hominibusque esse communis, quia Deus creator, nos creaturæ sumus; Deus æternus, nos temporales; Deus incomprehensibilis, nos comprehensibiles; Deus sine loco, nos in loco; Deus infinitus et immensus, nos circumscripti et determinati. Rursus ergo fiducialiter dico: natura Christi si una est, aut cum Deo Patre illi, aut cum hominibus potest esse communis; Deo et hominibus nunquam potest esse communis. Est autem Christus unius substantiæ cum Patre, quod Græci dicunt *homousion*, secundum Nicæni concilii absolutam professionem. Una ergo natura Christi Jesu, cum Patre est illi communis. Et in qua ratione fieri potest ut noster sit mediator, nisi habeat unde et cum Patre sit unum, et nobiscum sit unum? Quod apertissime in Evangelio jam proximus passioni demonstrat, orans Patrem talibus verbis: *Ut sint unum, sicut et nos unum. Ego in eis, et tu in me* (Joan. xvii, 22, 23). Dic mihi, qui unam prædicas essentialiter Christi, quomodo est ipse in nobis, et quomodo est in illo Pater? Quia una est substantia Patris et Filii. Ideo etiam ipse in nobis est, quia particeps fieri voluit nostræ substantiæ. Non est ergo jam una substantia, sed duæ: una in qua est cum Patre unam, altera in qua est nobiscum unum; una per quam est in illo Pater, altera per quam est ipse in nobis vere; verus mediator, habens unde sit proximus Deo, unde proximus nobis; ut faciat etiam nos proximos Deo, per se utique qui fieri voluit proximus nobis. Sed si forte tu, quem consideratio mediatoris ad prædicationem duarum substantiarum compellit invitum, volens vim veritatis eludere, non omnino unius mediatoris duas essentialiter negas, sed ex his duabus unam fieri potuisse confirmas, require diligentius, si Verbum et caro una cœpit esse natura, utrum possit caro et Deus Pater unius essentialiter prædicari. Consequenter enim quia Verbum Patris est Filius, et indubitanter una est substantia Patris et Filii; sicut Deus Pater cum Verbo suo unius est substantiæ, sic cum carne Verbi sui unius invenietur esse substantiæ, si caro et Verbum fieri potuit una substantia.

7. Superadjicietur huic opinioni etiam talis absurditas, ut quia omnis caro humana ejusdem est substantiæ, caro autem Christi humana erat, quæ unius

substantiæ secundum vos cœpit esse cum Verbo, et per Verbum etiam cum Patre; caro quoque nostra et divinitas Patris, unius dicatur esse natura: quod nullus omnino Christianus vel audire, vel tantum saltem cogitari debet recipere suspicandum. Quisquis prorsus unam Christi asserit esse substantiam, cogitet aliud quod facile cuivis potest apparere, nisi oculos cordis ejus fumus contentionis obscuraret, per hanc unius in Christo substantiæ prædicationem Patrem quoque natum de Maria virgine, crucifixum sub Pontio Pilato, et sepultum videri. Nam si una est alia natura, quam de carne Virginitatis matris ut nasci temporaliter posset, accepit unigenitus Deus, sed susceptæ carnis et suscipientis divinitatis una facta est quomodocumque natura; hæc una natura aut non erit etiam Patris, et quomodo prædicabitur *homousion* Patri, quod Græci dicunt, unius substantiæ vel essentialiter? aut si erit et Patris, et in ipsa natus, crucifixus est Filius, videant quomodo Pater aut impassibilis, aut impassibilis prædicetur. Immo non solum Pater, sed Spiritus quoque sanctus (quoniam et ipse cum Patre et Filio unius creditur esse substantiæ vel essentialiter) sociabitur passionibus Filii; ac si omnis dispensatio dominicæ incarnationis ad totam Trinitatem pertinere putabitur, et non solius Filii Dei mater beata Maria, sed totius Trinitatis erit mater. Plurimum facere hoc apostolicis nitamur exemplis. Beatus Apostolus ita loquitur: *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut evacuaretur corpus peccati* (Rom. vi, 6). Quomodo simul vetus homo noster solo Christo in ligno pendente, nisi quia secundum eam substantiam pependit in ligno, quam sumpsit ex nobis? Item alio loco memoratus apostolus dicit: *Et simul conresuscitavit, et sedere fecit in caelestibus in Christo Jesu* (Ephes. ii, 6). Respondeatur quomodo simul conresuscitavit, aut simul conresuscitatus in caelestibus, nisi per illius substantiæ communionem quam sumpsit ex nobis? Si ergo in unitatem divinæ substantiæ suæ naturam Filius Dei suscepit, ut divinitatis et carnis una posset esse natura, quod adunatum est divinitati ejus omni Trinitati adunatum est: maxime quia inseparabilia sunt opera Trinitatis, quia una est substantia vel essentia Trinitatis. Trinitas est autem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus; in personis tres, in substantia vel essentia unum. In qua essentia vel substantia si natus aut passus est Filius, simul Pater, et Spiritus sanctus et natus et passus est. Sed si Filius tantum passus est, sicut fidei catholicæ docuit antiqua traditio, in alia natura passus est. Et quæ est alia, nisi humana? Si ergo alia est humana, alia divina natura, non est una in Christo ex duabus facta natura.

8. Solent Ariani nobis objicere talem propositionem. Passa est, inquit, divinitas Filii, aut non est passa. Si respondeamus: Non est passa, dicant: Ergo porus homo crucifixus est. Si respondeamus, quod respondere debemus: Passa est, sed secundum carnem, ipsa tamen in hoc quod est impassibilis permanens, respondent: Ergo aut passa est divinitas

Patris, si passa est divinitas Filii; aut non est una divinitas Patris et Filii. Proponentibus hoc Arianis ita convenit lingua catholica respondere: Pater et Filius substantia unum sunt, non personis: una est natura Patris et Filii; sed alia est persona Patris, alia Filii. Filius vero suscipiens carnem, id est, hominis plenam perfectamque naturam, sic eam suscipere dignatus est, ut una persona fieret carnis et Verbi, non tamen una natura. Deus homo factus naturam sibi adunavit humanam, sed in unitatem personæ quam non habet cum Patre communem, non in unitatem substantiæ quam habet cum Patre communem. Ideo non Trinitas, sed tantummodo Filius et natus et passus est. Alia est natura, secundum quam passus est Filius: sed quia unam esse fecit personam suæ divinitatis et carnis, propter unitatem personæ divinitas Filii dicitur passa quidquid protulit [An protulit?] caro. Persona autem Filii non est ea quæ est Patris, quia alia est Patris: ideo tantummodo Filius passus est. Isti autem qui, sicut unam personam Domini Jesu Christi, sic unam volunt prædicare naturam, quid respondebunt Arianis? Argumenta eis sine dubio cuncta deficient; et aut Arianis consentient, ne unam Patris et Filii divinitatem prædicent; aut Patripassianis sociabuntur, errore sacrilego miserabiliter obligandi. Revertatur ad sensum pessimum furor hæreticus; et qui ex naturis duabus in Domino Jesu Christo unam factam fatetur, dicat mihi quæ harum perierit, ut una fieret ex duabus. Divina perire non potuit, humana non debuit. Aut si nullius audet asserere perditionem, dicat utrum sit altera in alteram commutata: et si alteram in alteram potuisse commutari suspicabitur, dicat rursus utrum divinitas in carnem, an in divinitatem caro conversa sit. Si enim divinitas ad inferiorem carnis rediit, est qualitate, deteriorata cognoscitur; et jam sibi potius creator bonus miseriam procuravit, quam nobis misericordiam præstitit. Si vero permanens inviolata divinitas absorbit substantiam carnis, ut hoc esse inciperet caro quod Verbum, quis tolerabiliter audiat creaturam prius cuncta accidentia recipientem pervenisse ad se et potentiam creatoris, ut esset subito sine qualitate, sine quantitate, sine tempore, sine loco, sine situ, sine passionibus, sine habitu, perdita conditione facturæ, solo sciendi vigore subtrixa?

9. Timco ne amplificatio reaturæ creatoris sit potius imminutio, tanquam Deus indiguerit addimento carnis augeri; quia et multo facilius mutari potuisse illa natura dicitur, in quam potuit altera commutari. Nimis absurdam sententiam silentio mancipemus; et si nullam de duabus his naturis in alteram potuisse transferri liquilo caret, respondeat utrum forte permixtio naturarum duarum, nullius earum proprietate servata, novam naturam novi generis fecerit. Et si hanc unius mediatoris unam naturam prædicare voluerit, non interim requiro quali-

* Illic deesse videtur substantia.

A nomine naturali duntaxat censeat vocitandam; ut quomodo ex naturis duabus, anima et carne, facta est una natura, cui nomen est homo; ex duobus similiter animalibus unum nascitur animal, et dicitur mulus; ex duabus quoque substantiis ignis et ligni fit una res, et vocatur carbo; neque anima sola, aut corpus, homo; neque equus solus, aut æsinus, mulus; neque ignis solus, aut lignum, carbo potest naturali nomine vocari; sic ostendere valeat ex duabus naturis, divinitate scilicet et humanitate, si una facta est natura, quid vocari naturaliter debeat. Christus quippe nomen est officii; Emmanuel nomen est utrasque substantias quas adunatas contestatur insinuans: naturæ autem nomen istius substantiæ quæ una fieri potuisse dicitur ex duabus, neque legi, neque per linguam cujuslibet disputatoris audivi. Nomen hoc, sicut dixi, vehementer inquirio. Sed potius hoc propono, hoc cogitandum prædicatori unius in Christo substantiæ, licet nolit, oppono: Si una est Christi natura composita ex duabus, non talis Patris natura, non est talis Spiritus sancti. Quomodo ergo erit Filius hominibus Patri vel Spiritui sancto? Una Patris Spiritusque sancti natura simplex est, caret compositione; Christi autem, quæ facta firmatur ex duabus una natura, composita est, caret simplicitate. Quid ergo dicemus? Urget nos licet invito violentia veritatis, aut unam Christi naturam non prædicare; aut Patris, et Filii, et Spiritus sancti, id est sanctæ Trinitatis unam substantiam vel essentiam negare. Sed si unam substantiam vel essentiam Trinitatis negemus, Arianorum dogmati videmur præbere consensum. Ne ergo videamur similes Arianis, unam Christi quamvis ex duabus naturam non prædicemus, sed unum Christum potius ex duabus et in duabus naturis consistendum; nec Arianorum polluamur veneno, nec superflua delirantis Eutychetis inebriemur disputatione. Deus unigenitus, Dei Filius verus et proprius unus fuit, quando *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joon. 1, 1-3)*. Unus atque idem est, quando Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Propterea priusquam Virgo Maria conciperet, Deus Trinitas creavit nos; et posteaquam sancto Spiritu fecundante peperit Emmanuel, id est, nobiscum Deum, Deus Trinitas redemit nos: ante dispensationem carnis Deus noster Trinitas; post negotium crucis, et post spolia infernorum, Deus noster Trinitas. Quare hoc? quia sicut unus fuit, est, et erit Pater, qui de Virgine non est natus; sicut unus fuit, est, et erit Spiritus sanctus, qui similiter de Virgine non est natus; ita unus est etiam Filius, qui de Virgine natus est. Assumptio illi fuit alterius ad unam personam.

10. Crevit ergo per nativitatem carnis in Christo numeris substantiarum, singularitas vero personæ perseveravit. Ideo quamvis alia sit natura divinitatis, alia humanitatis, non fit Trinitas illa quater-

tas, quia personarum est Trinitas, quæ in Christo una permansit. Unus est proinde Christus, et semper unus, propter unius personæ singularitatem, quæ in eo nec dividi, nec subdividi, nec duplicari potest, quamvis ex duabus et in duabus credatur esse naturis. Libere igitur absque ulla formidine consulemur unius Christi naturas duas, divinam scilicet et humanam, Verbum et carnem, manifestis distinctionibus apparentes: et quid secundum earum proprietatem rite possit intelligi, per omnia divina volumina simpliciter audientes, nullatenus dubitemus, quædam verba divinitati, quædam vero humanitati ejus sine separatione prorsus aptari. Si quis enim me interrogat: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30), utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem; fiducialiter respondeo: Secundum divinitatem, non secundum humanitatem. Et si quis iterum requirat: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28), utrum vox ista secundum divinitatem prolata sit, an secundum humanitatem; fiducialiter respondeo: Secundum humanitatem, non secundum divinitatem; neque tamen propter hoc aliqua earum vox Christi non erit; utraque enim vox ad unum pertinet Christum, cujus est divinitas et humanitas: separatio hic nulla introdueta est, quia unam vocem secundum unam substantiam posse intelligi diximus, secundam alteram vero negavimus. Cuilibet enim naturæ vox conveniat, ideo sine separatione non convenit alteri, quia illius personæ est, cujus est utraque natura. Necessitatem semper nobis ingerat, unam prædicare naturam. Duos filios ignorat fides catholica, quaternitatis assertores omnino detestatur; et ideo nunc, quantum arbitror, quibusdam rectæ fidei custodientibus regulam, placuit unum de Trinitate passum fateri. Nihil quippe aliud sententia hæc insinuare cognoscitur, nisi ipsum esse passum in caraz, qui de Patre Deo natus est, id est, Christum, ne putetur homo purus tolerasse passionis injurias. Hoc ergo dicit, qui unum de Trinitate passum dicit. Non est quarta persona qui passus est, sed ad numerum pertinet Trinitatis. Manens enim Dei Filius impassibilis secundum divinitatem, per susceptionem naturæ passibilis passioni subjacuit. Et quamvis alia sit in illo natura per quam semper impassibilis perseverat, alia per quam dicitur temporaliter passus, ipse tamen impassibilis passus est: non alius est impassibilis, et alius passus est. Iste autem impassibilis, ipse est Dei Filius, Deus unigenitus, ante sæcula ex Deo Patre naturaliter natus; et de matre, postquam venit plenitudo temporum, misericorditer, quia voluit, genitus: sine quo Trinitas nunquam fuit; quoniam, sicut jam superius enarravimus, Trinitas est, Pater, et Filius, et Spiritus sanctus: et sive Patrem, sive Filium, sive Spiritum sanctum subtraxeris, Trinitas esse non potest; nec Pater, nec Filius secundum divinitatem, nec Spiritus sanctus creaturis connumerantur; nec Pater, nec Filius secundum divinitatem, nec Spiritus sanctus de mundo hoc, aut de creaturis esse perhibentur; sed sola invicem Tri-

nitatis connumeratur, et unusquisque eorum dum de Trinitate esse dicitur, a creaturis cæteris sequestratur.

11. Omnis enim res aut Deus est, aut creatura. Si Deus est, creatura non est; si creatura est, Deus non est. Deus autem Trinitas est unius substantiæ vel essentiæ; creatura per multimoda diversarum substantiarum distribuitur genera. Qui ergo Deus est, et proprie, id est, veraciter Deus est, aut Pater, aut Filius, aut Spiritus sanctus est. Et quia neque Pater solus, neque solus Filius, neque solus Spiritus sanctus Trinitas est, sed simul Pater, Filius et Spiritus sanctus; et Pater unus est de Trinitate, et Filius unus est de Trinitate, et Spiritus sanctus unus est de Trinitate. Quid ergo dicit, quicumque dicit: Unus de Trinitate Filius, nisi: Noli eum querere inter creaturas? Filius ergo secundum divinitatem, quia non est creatura, sed creator, unus est de Trinitate; et quia ipse secundum humanitatem dignatus est pati, propter hoc unus de Trinitate dicitur passus. Tale est itaque, quantum conjicio, imò potius quantum credo: Unus est de Trinitate passus, quale est dicere: Deus est passus. Sicut autem quisquis Deum prædicat passum, non substantiam divinitatis facti prædicabilem, sed divinitatis impassibilis et humanitatis quæ subjacuit passioni, unam monstrat esse personam, sic unum de Trinitate passum prædicans, unitatem personæ commendat in utriusque naturis: excludens Nestorianæ hæreseos nefariam perditamque doctrinam duos filios inducentis. Neget igitur unum de Trinitate passum, qui negare vult Deum passum. Quomodo autem Deus passus sit bene omnes fideles intelligunt, secundum carnem scilicet, secundum quam potuit Deus. Alioquin si capiendæ carnis nulla remaneret causa probabilis, si potuisset per se ipsam passioni subjacere divinitas. Ita nota sunt hæc pene omnibus Christianis, ut quodcumque prædicari audiunt Deum passum, non intelligant nisi Filium Dei, nec opinentur aliter passum, nisi quomodo pati et debuit et potuit Deus, secundum substantiam carnis quam suscepit ex matre. Sic ergo quoties unus de Trinitate dicitur passus, nemo saltem interrogare compellitur: Qui unus? utrum Pater? an Filius? an Spiritus sanctus? Sed mox dixeris passum, continuo intelligunt Filium, quem solum sciunt contestantibus Evangeliiis passum, vigilante in eis etiam ad hoc scientia rectæ prædicationis: ut quamvis asserens unum de Trinitate passum, non adjiciam, secundum carnem; ipsi tamen recte dictum, quasi hoc adiecerim sentiant, si tamen procul expellatur contentionis affectus, universa quæ audit magis solitus impugnare quam credere. Nihil plane diutius cogitans reperire valui, unde possit hæc sententia (quod a quibusdam jacitatur) Eutycheianis favorem præbere. Primum quippe mendacium delirantis Eutycheus hoc fuit: unigenitum Deum, quando fieri homo dignatus est, non sibi assumpsisse carnem de utero virginali; secundum vero: non esse nunc in Christo substantias duas, divinitatis et humanitatis sed ex duabus his unam

scetan, esse substantiam. Retractemus igitur dignior utrasque sententias, et si vel uni earum captari potest ista sententia que unam de Trinitate passum fatetur, sollicitius inquiramus.

12. Quid, rogo, proficit ad negandum Filio Dei materni corporis veritatem, quando unus de Trinitate passus asseritur? Nonne, si unus de Trinitate est, vere Filius Dei est? et si passus est, vere habet materni corporis veritatem? Alioquin tolle corpus ex matre sumptum, et quomodo pati potuit pura divinitas? Perpende qualis est caro Marie, sine dubio passibilis et mortalis: et ergo esset caro Verbi passibilis et mortalis, ex illa carne habet originem que fuit passibilis et mortalis. In prole igitur cognosce similitudinem generis per testimonium passionis; et expugnari magis Eutychianos quam foveri, quando unus de Trinitate passus asseritur, velis nobis adverte. Sine dubio enim sub his verbis etiam predicator unius in Christo substantiæ confutatur. Ut sit enim Christus unus de Trinitate, ad divinitatem pertinet; ut credatur passus, ad humanitatem. Non esset qui passus est, unus de Trinitate, nisi unam haberet cum Patre et Spiritu sancto divinitatem. Non esset passus qui unus est de Trinitate, nisi consubstantiali patri haberet humanitatem. Sileat ergo unius natura in Christo predicator. Duas enim naturas commemorat, qui unum de Trinitate passum fatetur: Suspiciones suas inaniter rodit, quisquis benedicta dum male conatur intelligere, calumniari, potius, quam deceri studeat. Unum de Trinitate passum Nestorianis non immerito displicet. Introducere enim quartam personam volunt, cui accidisse estimant passiones. Eutychianis autem unum de Trinitate passum non recte placet, si tamen placet. Ipsi enim duas Christi permanere naturas, evidenter negare contendunt, quibus per hoc capitulum manifeste contradicitur: insinuata una substantia per hoc quod unus de Trinitate; insinuata quoque alia per hoc quod passus infertur. Passio enim commemorata testimonium est nature passibilis: natura passibilis intellecta, maxime in illo qui unus de Trinitate, duarum substantiarum clarissimam reddit distinctionem. Sed forsitan aut nimium suspiciosus, aut omnino tardus auditor: aperta locutione desiderat instrui: videlicet ut quoties confiteri delectamur aut Deum passum, aut unum de Trinitate passum, quia et Pater Deus, et Spiritus sanctus Deus, et simul tota Trinitas Deus; et Pater unus de Trinitate, et Spiritus sanctus unus de Trinitate. Sed dicentes Deum passum, continuo inferamus, secundum carnem, ne aut tota Trinitas passionem suscepisse, aut ipse Filius in substantia divinitatis que est illi cum Patre communis, passus putetur. Et in hac quidem parte mos gerendus est talibus; et si sic audire desiderant, sic etiam nos loqui convenit: Unus de Trinitate, id est Filius, una persona de tribus personis, passus est secundum carnem, quam suscepit ex nobis, ut dignaretur passionem tolerare pro nobis.

13. Ad domus verba manifesta ne occasionem demus interpretationi malitiosæ, putemurque aliud

A credere quam sentimus. Admonendus tamen videtur cui prolata simpliciter suspicionem commovent verba, non toties aut divinitatem Christi, aut humanitatem negari, quoties non simul sono vocis evuntiantur: *Unus est, ait Apostolus, Deus Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* (I Cor. viii, 6). Ecce Dominum Christum dixit, hominem tacuit, nec tamen ideo negasse putandus est. Rursus in alio loco ad Timotheum scribens: *Unus est mediator Dei et hominum homo Christus Jesus* (I Tim. ii, 5). Ecce, hominem dixit; Deum tacuit; non tamen ideo negavit (tanta quippe virtus est sacramenti ineffabilis); et sic in unam personam duas naturas singulariter et mirabiliter adunavit Deus homo misericorditer factus, ut Christum Jesum sive Deum dicas, hominem quoque simul intelligas; sive hominem constiteris, Deum quoque simul intelligas. Humana est in illo divinitas, et divina est humanitas. Propterea illo magis ejusdem separationis aut divisionis seminat suspicionem, qui duas naturas aliter non intelligit, nisi ambas audierit nominari. Ecce audivimus in Evangelio vocem Christi dicentis: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28); quod secundum humanam videtur dixisse naturam: nunquid ideo putabimus eum non habere in se divinitatem, secundum quam dixit in alio loco: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30)? Nonne quando dixit: *Pater major me est, tacuit, Ego et Pater unum sumus?* et quando dixit: *Ego et Pater unum sumus, tacuit, Pater major me est?* Nihil tamen horum negavit. Dicamus ergo ei, si videtur, dicenti, *Pater major me est*; adde, *Domine, Ego et Pater unum sumus*; ne Ariani non arbitrentur equalem. Multa occurrunt similia pio studio requirentibus. Ecce iterum dicit ipse Salvator; *Ego ex ore Altissimi prodivi* (Eccli. xxiv, 5), quod secundum divinitatem locutus est. Dicamus ei, adde, *Domine: Ex utero virginali, quod pertinet ad humanitatem; non putent Manichæi vel Eutychiani, quia non es natus ex carne. Licet nobis inter scientes quomodo credamus simpliciter loqui. In nomine Domini Jesu apostoli baptizabant: nunquid quia Patrem et Spiritum sanctum tacebant, ideo negabant? aut ideo baptismus ille non dabatur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, quia in nomine Domini Jesu baptizasse apostoli perhibentur? Nonne propter unius substantiæ communionem, et propter unum nomen individue Trinitatis etiam solo Domino Jesu nominato, Pater quoque et Spiritus sanctus in virtute illius nominis quod unum est ex tribus, nominati esse cognoscuntur? Ita etiam si solum divinitatem Christi nominem; jam simul humanitatem nominavi, quam sibi adunavit ex Virgine; et si solam humanitatem nominem, simul divinitatem nominavi, cui est adunata. Possunt hæc duæ substantiæ in Christo sine invicem loquendo proferri, non possunt sine invicem credendo cognosci.*

14. Nam ecce apud Miletum majoribus natu Ecclesiæ salubria monita beatus dum traderet Paulus; *Attendite inquit, vobis et universo gregi, in quo vos*

*Spiritus sanctus constituit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine (Act. xx, 28). Dic modo, gentium Doctor, et responde nobis aliquid, quod etiam nos multum suspiciosus oporteat respondere. Dixisti Deum Ecclesiam acquisivisse sanguine suo; quare non addidisti Filium? quid si alius Patrem putet? quid si alius Spiritum sanctum? quia et Pater sine dubio Deus, et Spiritus sanctus Deus est. Aut si Deum simpliciter nominasti, vel quando eum dixisti acquisivisse Ecclesiam sanguine suo, diceres quomodo habeat sanguinem Deus, et adderes, secundum carnem: ne quis putet quia etiam divinitas habere aut effundere sanguinem potest. Scio quid huic percontationi Vas electionis siue mora respondeat. Nosti, o illi, predicationem meam; quare dubiam putasti sententiam meam? Jam ego dixi: *Pater Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (Rom. viii, 32)*, ut Filius tantum passus a gentibus crederetur. Jam ego dixi: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinavit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitum inventus ut homo. Humiliavit se, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii, 6-8)*, ut in humana substantia mortuus rite crederetur: quem tamen ut Deum cognosceres, fidelialiter alibi locutus sum: *Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula (Rom. ix, 5)*. Cognosco, sancte Paule, doctrinam veritatis plenissimam, nec mihi sententia tua in libro Actuum apostolorum dubia unquam fuit. Intellexi Deum, qui sanguine suo acquisivit Ecclesiam suam (Act. xx, 28), non esse nisi Christum Jesum Filium Dei, nec habuisse sanguinem, nisi secundum substantiam carnis. Sed propter istos ista dixi, qui nunc audientes unum de Trinitate passum, dicunt: Adde, secundum carnem; quasi aliter intelligi debeat, etiamsi ego non addam; vel addere multum necessarium sit, quod etiamsi non addatur, apparet. Libenter tamen evigi a me patior quod ultro reddere sum paratus. Incunctanter profert lingua quod retinet conscientia. Unus de Trinitate Filius Dei Christus Jesus, qui est una persona de tribus personis, passus est secundum carnem. Tu vero si jam credis non malitiose unum de Trinitate passum dici, dic similiter bono sensu sicut ego. Si autem dubitas adhuc, dic unam personam de tribus passam, id est, Filium Dei Dominum Jesum Christum secundum carnem: ne si unam personam de tribus passam profiteri nolueris, quartam confiteri inveniaris; et sine ulla ambiguitate Nestorii iudicaris errore possessus.*

15. Omnis ergo catholicus aut unum de Trinitate passum simpliciter audiat, simpliciter dicat; aut loquens caute, non tamen infideliter, unam personam de tribus passam fateatur; nec ideo quempiam iudicet haeticum, qui unum de Trinitate passum illo sensu dicit, quo etiam ipse unam personam de tribus passam veraciter dicit; simulque ambulare viam Domini properemus, pacem tenentes. Hoc est quippe

unum de Trinitate, quod est, unam personam de tribus personis: quoniam si dicas, Una est persona Christi, nihil aliud dicis, quam, Unus est Christus. Et si dixeris, Unus est Pater aut Spiritus sanctus, nihil aliud dicis quam, Una est persona Patris aut Spiritus sancti. Potest quidem unus etiam substantiam significare, sed si addas substantiae proprium manifestumque vocabulum, sicut quando dicis, Trinitas unus, et continuo subinfers, Deus. Alioquin tolle nomen quod adjungis, ubi substantia significatur, et dic, si audeas: Pater, et Filius, et Spiritus sanctus unus sunt. Quis enim non continuo, Unus sunt, secundum personam dictum consequenter intelligat, et Sabellii redarguat vanitatem? Vides ergo quia proprie unus ad personam pertinet significandam, quamvis adjuncto sibi cujuslibet substantiae vocabulo possit etiam substantiam significare. Simpliciter ergo audiamus, unum de Trinitate passum, id est, unam personam ex tribus personis. Nec mihi quispiam velit opponere: Si dicimus unum de Trinitate, dicamus unum de humanitate, sicut dicimus Deum, et rursus dicimus hominem. Deum quippe cum dicimus, recte etiam hominem dicimus, quia et Deus et homo nomina substantiarum sunt. Unus autem, quia proprie personam significat; Unus et unus nequaquam cogitemus dicere, ne duas videamur asseverare personas. Ideo plane unum de Trinitate constitemur, et non unum de humanitate; quia Deus venit ad uterum Virginis, et adventu suo manus ei largiens fecunditatis sine sorde libidinis, hanc manus sibi naturam potenter atque ineffabiliter adunavit, tanto vinculo unitatis, ut persona Verbi fieret persona carnis, et deinceps una Verbi persona esset et carnis. Ideo dicere nullatenus possumus unum de Trinitate et unum de humanitate, vel unum Trinitatis et unum humanitatis, quia in Christo Jesu personam propriam separatim non habet humanitas, sed persona Verbi Dei a quo suscepta est, ipsa illi facta est propria. Distingnimus ergo naturas duas Christi in vocabulis, in officiis, non in personis. Ideo securus dicit Apostolus: *Nos autem predicamus Christum crucifixum, Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; ipsis vero vocatis Judaeis et Graecis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. i, 23, 24)*. Ecce Christus crucifixus ipse est Dei virtus et Dei sapientia. Quare ergo non dicatur unum de Trinitate passus? An Christus Dei virtus et Dei sapientia non est unus de Trinitate? Sed hoc qui negat, aperte dicat etiam secundum divinitatem Filium non esse unum de Trinitate. Si autem secundum divinitatem Christus unus est de Trinitate, et secundum divinitatem virtus Dei est et sapientia; Christus autem crucifixus virtus Dei est et sapientia; recte utique dicitur, quia unus de Trinitate est passus.

16. Nec movere quempiam debet, si vere hanc sententiam, sicut a quibusdam dicitur, Eutychetis protulit apocrisiarius in Chalcedonensi concilio. Saepe etiam per ignorantes loquitur veritas. Patres autem nostri in concilio positi, sensum loquentis, non

verba considerantes, nec illum propter hanc sententiam pronuntiare catholicum, nec ipsam sententiam catholicis tunc inserere definitionibus voluerunt, ne viderentur intellectum loquentis ^a approbasse, quam verba. Mirabiliter tamen Spiritus sanctus postea fideles admonuit, etiam per hanc sententiam revinci Eutychianistas, in qua duarum plebs est prædicatio naturarum, ut nequaquam dicere: Si unus est Christus de Trinitate, et Trinitas unus est substantiæ, Christus autem Deus et homo est; unus ergo substantiæ. Christus quippe et unus est de Trinitate, et Deus et homo est, et non est unus substantiæ; ne humanitas quoque, quam suscepit, consubstantialis sit Trinitati; quod sana doctrina condemnat. Recordor, aliquando triplicem me intellexisse causam, quæ dubitare quosdam de hac sententia cogeret. Prima scilicet, ne, quadam separatione intercedente, alia esset Trinitas et alius qui unus esse de Trinitate dicitur, sicut alius est Pater, alius est Filius, quando de Patre Filius esse dicitur; et alia civitas, aliusque homo qui de civitate esse narratur. Sed et Pater quamvis habendo Filium Pater sit, ipse tamen Patris nomine non se esse Filium monstrat; et ideo dum de Patre esse Filius dicitur, alter esse Pater, alter esse Filius intimatur. Et civitas hominum est multitudo, non homo: et ideo dum de civitate quispiam dicitur, alter ipse esse, altera civitas invenitur. Trinitas autem Pater, et Filius, et Spiritus sanctus est; ideo securus dicit: Filius unus est de Trinitate; nec potest esse alius Filius, et alia Trinitas, quia siue Filio nulla est Trinitas. Secunda vero causa dubitationis videtur, nolentibus dicere, unum de Trinitate passum, ne divinitatis substantia fieri possibilis videatur. Sed hoc impossibile et auribus et mentibus catholicis ita semper apparet, ut suspicari h. c. malitiae potius quam cautela sit: maxime quoniam dum unus de Trinitate dicitur passus, et Trinitas personarum habet significationem, cuius facile apparet propter unam personam Verbi impassibilis carnisque passibilis unum de Trinitate passum pronuntiarum. Tertia vero dubitationis est causa, ac disceptantibus: Unus de Trinitate passus, inquisitor acerius dicat: Quid unus? et respondentibus: Filius, iterum dicat; Ergo si unus est Filius de Trinitate, vel unus est Trinitatis, aliorum est Trinitas, aut Trinitatis est Filius. Respondentibus: Deus, dicat: Quomodo est qui passus unus Deus de Trinitate, cum non sit unus Deus, nisi Trinitas? Hæc autem dubitationi facile occurritur, si quid sit Trinitas consideremus. Trinitas enim (quod sæpe dicendum est) personarum est Trinitas. Quid ergo Trinitas, nisi tres personæ? Quæ sunt tres personæ, nisi Pater, Filius et Spiritus sanctus? In hæc ergo Trinitate, acque Patres ^b invenis, neque Filios tres, neque Spiritus sanctos tres: et propterea securus dicit: Unum Filium de Trinitate, quia non est in Trinitate Filius nisi unus;

A cuius personam significantes dicimus unum de Trinitate passum, quia ipse tantum rite creditur passus, qui cum esset vere et proprie Deus, vere et proprie factus est homo, ut non immerito vere et proprie mater Dei beata Maria credatur. Ex Maria enim semper virgine nec divinitas nasci potuit sine humanitate, nec humanitas sine divinitate.

17. Frustra expavescit quisquis æstimat consubstantialiam divinitati matrem futuram, si veraciter et proprie Maria mater fuerit Dei; profecto enim quia veraciter et proprie generanti semper est consubstantialis ille qui nascitur, accepit ab ea Deus unde ei fieret consubstantialis, et sic ex ea nasci dignatus est. Ha igitur proprie, sicut veraciter, Maria divinitatem Filii genuit, sed incarnatam. Sine carne enim divinitatem sempiternam generare non posset homo mortalis. Quid autem, proprie genuit? Manifeste genuit, contestantibus signis et virtutibus Deum esse, qui ex homine nascitur. Quid est, proprie genuit? Ipsa ei materiam carnis secundam quam generatur, operante quidem Spiritu sancto, verumtamen ex suis visceribus tribuit, et ideo quem sic nasci oportuit, etiam proprie genuit: quia in humana eum natura genuit, quam nullo dubitante proprie genuit. Quisquis autem putat aut dicit ex una substantia generari nullatenus potuisse substantias duas, veraciter dicit, si separatim generatas audierit. Nunc vero in magno illo et mirabili sacramento, quod manifestatum est in carne, divina substantia secundum humanam substantiam proprie nata est; quia non separatim nata est, nec humanitatem proprie natam sibi divinitas adunavit: sed adunando eam sibi proprie nata est. Dicam adhuc planius pro copto infirmitatis meæ, si removeat Deus veritatis tenebras falsitatis a luce huius disputationis. Proprie est nata de Patre divinitas pura, proprie est nata de matre eadem incarnata divinitas. Et hoc distat inter unius Filii Dei duas generationes, quod in divina generatione nulla fuit humanitas: in humana generatione adunata fuit humanitati proprie nascenti divinitas. Si enim dixerim, vel dicere valere: Maria semper virgo proprie genuit humanitatem, non proprie genuit divinitatem, videbitur sub aliquo modo hominem purum genuisse, quem nullo modo ita genuit, quia Verbum carnem factum proprie genuit. Recte ergo, quantum arbitror, dicimus et confitemur: Maria veraciter est mater Dei Christi, et non esset suspicio phantasiæ. Recte etiam confitemur: Maria proprie mater est Dei Christi, ut nullatenus hominem purum, qui pro meritis operum honorem postea proveheretur in Deum, vel superveniente in se Filio Dei, vocari aut effici ineluper Deus, sed Deum sine initio, ex certo initio hominem factum concepisse et genuisse credatur. Inveniri potest plane aliis conveniens modus, quo sine scandalo hæc sententia proferatur, si ita unusquisque dicat: Maria proprie mater Dei Christi, ut sim-

^a Illic subintellegendum potius, ut supra, num. 2.

^b Legendum suadere videntur tres Patres quæ sta-

gulari hoc celestis operationis beneficium non videatur commune cum cæteris. Ipse enim Salvator in Evangelio nuntiantibus sibi: *Ecce mater tua et fratres tui foris stant querentes te: Quæ est, inquit, mater mea, aut qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos, ait: Ecce mater mea et fratres mei. Et omnis qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, hic meus frater et soror, et mater est* (Matth. x. 1, 47-50). Omnis ergo faciens voluntatem Patris ejus, mater est ejus. Sed Maria ideo proprie mater est, quia nascendo de ea secundum carnem factus est filius ejus. Multæ mulieres Deum timentes parturiant Deum Christum mente, non carne: sola autem Maria Deum Christum peperit etiam carne; et ideo sola proprie mater est Dei, quia nulla alia sic mater est Dei. Beatus Apostolus dum Romanis scriberet, ait: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit eum* (Rom. viii, 32). Dicat ergo mihi aliquis, utrum proprius Filius Dei Patris, ipse est proprius filius Virginis matris, an forte non habuit Maria propriam filium, quem Deus habet proprium Filium? Sed et Maria habet proprium filium, quia genuit, non adoptavit: et illum habet proprium filium, quem habet Deus proprium Filium, quia duos filios nunquam fides catholica prædicat. Restat ergo ut si Deus Dei proprius Filius, ipse est etiam matris Virginis proprius filius, proprio eum genuerit. Alioquin si illa proprie non genuerit, nec ille proprius est filius. Proprius est autem filius; ergo illa proprie genuit: verumtamen secundum humanitatem, secundum quam potuit Deus nasci.

18. Superest nunc, in conclusione hujus voluminis, eisdem duabus sententiis de quibus inter se disputantium fratrum proluxa sit altercatio, ne qua remanere vel suspiciosius videatur ambiguitas, dare quamdam fidei regulam, qua præcedente simplicitas loquentium manifestetur, et audientium removetur scandalum. Dicturus ergo unum de Trinitate passum, prius asserat omnipotentis Dei unam substantiam, tres esse personas: ex quibus una persona, id est Filius, Deus permanens, homo factus, et natus et passus sit; neque Patre neque Spiritu sancto pariter incarnato, quamvis opus nostræ redemptionis tota fuerit Trinitas operata. Sic autem passum esse Filium fateatur, ut credens intelligat non potuisse cum pati in ipsa substantia, qua Deus, et cum Patre et cum Spiritu sancto unus Deus est, sed in illa quam sine Patre et Spiritu sancto suscepit ex matre. Sed ideo divinitatem Filii recte posse a fidelibus dici passam fuisse, quia ipsius est caro quæ passa est, et ad ejus personam pertinet quam cum Patre et Spiritu sancto non creditur habere communem. Postquam vero et Deum Dei Filium passum, et non in divinitate ipsa passibilem, factum, sed humanitate quæ passibilis fuerat, intellexerit passum; confiteatur nihilominus ipsius unius Filii Dei Domini Jesu Christi duas esse naturas, vel substantias. Et cum plenius hæc pro modulo ingenii vel eloquii sui incul-

A caverit, Chalcedonensis dec etia cœnitii, et pape Leonis epistolam sequi se in omnibus profitatur. Superadjiciens, per incarnationem Filii Dei non crevissæ Trinitatem, nec quartam Trinitati accessisse personam; quia divinitatis et humanitatis in Christo singulariter permansit ipsa persona; quod Nestorius duos introducens filios negat, ut merito jam sectatoribus ejus fidelis catholici lingua respondens, ad removendam quaternitatem, dicat unum de Trinitate passum; quem tamen insinuet secundum divinitatem esse unum de Trinitate, secundum humanitatem vero passum. Dicturus ergo unum de Trinitate Christum, prius ista quæ diximus dicat; maxime quando contradicentibus aut male suspicantibus loquitur; et alium non ædificat, qui eum malo sensu talia putat instruere. Nolo prædicatorem Verbi Dei, testimonio tantum conscientiæ suæ esse contentum: perducere conetur ad eor aliorum, quod recte ac fideliter sentiat; nec pigritia, nec superbia revocetur, tanquam inculcans rem dubiam, donec omni careat ambiguitate. Sit multiloquus, quantum necessitas coegerit, dum tamen obscura brevitate neminem scandalizet. Similiter dicturus beatam Mariam vere et proprio Deum genuisse, prius illa omnia confitens, divinitatem Filii Dei jam de Patre natum, nec nasci, nec proprie nasci asserat potuisse, nisi carnem nostri generis et animæ rationalis substantiam, id est plenum hominem, suscepisset: neque initium divinitati per nativitatem temporalem datum fuisse, sed carni, cujus initium vel conceptio non fuit nisi susceptio divinitatis. Prius etiam confiteatur nec ea quæ sunt divinitatis, posse ab humanitate, nec ea quæ sunt humanitatis, posse a divinitate Christi separari; sed sive illud quod secundum divinitatem, sive illud quod secundum humanitatem dictum, gestum, tolerantivo est, utrique substantiæ ejus esse commune. Propter unam (quod sæpe non piget inculcare) personam, quam prædicat rectæ fidei prædicator; quamvis novcrit, secundum humanitatem de visceribus matris proprie natam fuisse divinitatem, securus tamen dicit: Maria Deum proprie genuit; illum genuit, qui sic homo creditur, ut Deus non negetur. Ille autem qui has dubitat præferre sententias, si cuncta quæ solent sub hæretico latere sensu manifestis absolutisque sermonibus audierit refutari, careat suspicionibus, omittat contentiones, et de cætero unum de Trinitate passum, vel Mariam proprie matrem Dei esse sic accipias, quomodo dicitur a catholicis, etiamsi aliter hoc affirmare nitantur hæretici, doctoribus orthodoxis aures simplices præbeat.

EPISTOLA IV.

AD EUGIPPUM PRÆBYTERUM.

De essentia Trinitatis, et de duabus Christi naturis.

1. Domino beatissimo fratri Eugippio præbytero Ferrandus exiguus, in Domino salutem.

Charissime, considera quales habeat vires ab Ariano comite nuper proposita questio. Sed prius quibus in-

verse sententiis vel dogmatibus Ariani et catholici differant, deliberemus. Ariani volunt individua Trinitatem predicare, sicut Scripturæ predicant unum Deum. Catholici vero præcepta legis salubriter audientes: *Audi, Israel, Deus tuus, Deus unus est* (Deut. vi, 4), ne videantur sub unius Dei religione fidem Trinitatis excludere, tres personas unius substantiæ prædicantes, ipsam Trinitatem unum Deum simpliciter constituentur; et de omni sancta Trinitate sapienter dictum intelligunt: *Audi, Israel, Deus tuus, Deus unus est*. Ariani, Patris et Filii et Spiritus sancti tres substantias prædicant, et ideo eorum potestatem dividunt, unitatem vitant, immensitatem minuunt, et per errores majori Patri minorem Filium subjiciunt; minorem autem Filio Spiritum sanctum dicunt. Catholici e contrario Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, ne tres Deos gentibus inducere videantur, unius esse honoris, gloriæ, magnitudinis, æternitatis, divinitatis, æqualitatis, essentiæ constituentur; et nemini alterum præponere cupientes, de Patre tamen Filium natum, de Patre et Filio Spiritum sanctum procedere sentiunt.

2. Arianos si interrogare volueris unde sit Filius, timeat dicere, de Patris essentia: ne gignentis et geniti probetur una divinitas, et confirmetur æqualitas. Timent rursus ex nihilo natum Filium profiteri, ne Creator accipiens originem similem creaturis, unigeniti privilegio spoliatus, perdat gloriam creatoris. Aliunde vero Filium natum, id est, ex aliqua subjacente materia, multo amplius timent astruere; ne videatur quælibet res ante eum fuisse, per quem facta sunt omnia. Talibus erroribus respondent catholici: Credite quia natus est de Patris essentia: si negatis, dicite unde sit. Dicunt etiam minorem Filium, quia negant esse æqualem. Catholici vero dicunt eum secundum divinitatem æqualem, secundum humanitatem autem minorem. Æqualitas ejus secundum divinitatem non habet initium; verumtamen nec æqualitas competens divinitati, nec minoratio congrua carni habet finem. Sive ergo secundum carnem minor, secundum divinitatem dicatur æqualis, idem atque unus est Christus, vere Filius Dei, et vere filius hominis. Æqualis enim perseverans factus est minor: minor factus, permansit æqualis. Et ideo totus minor, totus æqualis: quia servatur in eo utraque natura, et quam habuit, et quam assumpsit ex matre. Alioquin si una in Christo et persona existeret et natura, non posset unus Christus uni Patri et minor et æqualis dici.

3. Dicimus etiam de Christo quod vere unus est Christus. Sapientibus tamen mentibus, quoties audiunt, Unus est Christus, cogitare convenit quomodo sit unus; utrum unam habendo personam, an unam naturam. Si non potest dici una non habere naturam quem suscepisse alteram dicimus, potest tamen dici unam habere personam, quoniam persona illa semper manens naturæ semper manentis ita mirabilem postea naturam sine persona voluntarie suscepit, ut

A humanam substantiam non habentem subsistentem manentemque personam, in unitatem suam suscipiens, ad se faceret pertinere; fieretque deinceps humanitas illa divina quæ Dei coepisset, ex quo esse coepisset, habere personam: divinitas illa humana, quoniam sibi in unitatem personæ veraciter humanam voluit adunare naturam.

4. Dicimus ergo, Unus est Christus, unus est Deus, hominisque filius; id est, una est Christi Dei hominisque persona: non tamen dicimus unam esse Christi Dei hominisque naturam. Concordantes cum Apostolo volente probare unitatem personæ: *Nam in quo, inquit Corinthiis, quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi* (II Cor. ii, 10). Nunquid non melius personam diceret, si vellet in Christo duas significare substantias? Evidentem similiter adhibens differentiam substantiarum dicit alio loco: *Etsi crucifixus est, ex infirmitate crucifixus est, sed vivit ex virtute Dei* (II Cor. xiii, 4). Nunquid non ipse crucifixus est qui vivit? et tamen qui ex infirmitate crucifixus est, ex virtute Dei vivit. Unde ad amorem commendationemque personæ unius, sic unus Christus prædicatur, ut aliquando una ejus vel humana natura vel divina commemoretur, et utraque tamen intelligatur: quoniam inest unitas, ut qui unam nominet, ambas significet. Propter quod Apostolus solam humanitatem tangit, ad Timotheum dicens: *Unus est Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* (I Tim. ii, 5). De divinitate dicit ad Corinthios: *Nam etsi sunt qui dicantur dii (iquidem sunt multi), nobis tamen unus Deus ex quo omnia, et unus Dominus Jesus Christus per quem omnia* (I Cor. viii, 5). — Desunt reliqua.

EPISTOLA V.

AD SEVERUM SCHOLASTICUM CONSTANTINOPOLITANUM.

Quod Dominus noster Jesus Christus sit unus de sancta et individua Trinitate.

1. Magnorum virorum mihi negotium conaris adjungere, propter eos qui Deum nostrum Jesum negant unum esse de sancta et individua Trinitate, quid sentiam delectatus audire. Sed hoc, fateor, ingenii mei pusillitas aut vis valet, aut assumere omnino non audeo. Quis enim ego, aut qualis ego, cui liceat de dubiis rebus statutam proferre sententiam, novosque sermones in electionis auctoritate, utrum suscipi debeant, recentioribus definire temporibus? Utinam mihi fide simplici, quam catholica per universam mundum docet Ecclesia, sic donet Deus esse contentum, ut omni, si fieri potest, hujus vitæ miserabilis tempore orationi et jejuniis vacans, plangam cum pusillis fratribus meis delicta multa et gravia, sive quæ jam dolere commissa, sive quæ adhuc cogor ex carnis fragilitate committere! Beatum me profecto tu sic æstimabo, quando positus in silentio monasterii, illum versiculum psalmi per momenta cantavero: *Diri: Custodi-*

diam vias meas, ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxxviii, 1). Loquantur et prædicent quibus honor sacerdotii docendi auctoritatem tribuit; nos discere parati sumus; docere alios non præsumimus. Interrogatur igitur, vir prudentissime, si quid veritatis cupis audire, principaliter apostolicæ sedis antistitem, cujus sana doctrina constat iudicio veritatis, et fulcitur munimine auctoritatis. Interroga plurimos per diversa terrarum loca pontifices, quibus scientia cælestium præceptorum divinitus inspirata, famam grandem sui cum veneratione collegit. Istos sine dubio et ad disputandum idoneos, et ad suadendum frequenti exercitatione paratos, nec vituperaberis si consulas adhuc incertus; et laudaris * si sequaris veraciter doctus. A me autem sic expete debitum charitatis, ne incurere suadeas culpam temeritatis.

2. Sufficit mihi, propter beati Petri manifestam sententiam, quæ fidelibus cunctis generaliter loquitur: *Parati ad respondendum omni poscenti vos rationem de fide et spe quæ in vobis est (1 Petr. iii, 15)*; sciscitantium quomodo credamus, illico respondere: Credere nos in unum Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Patrem a nullo genitum, Filium de Patre unigenitum, Spiritum sanctum de Patre ingenito et Filio unigenito semper procedentem; ita ut hæc beata Trinitate, quam unum diximus Deum, Pater non sit Filius aut Spiritus sanctus, Filius nunquam sit Pater aut Spiritus sanctus, Spiritus sanctus nec Pater sit aliquando, nec Filius, sed Pater solius Filii Pater sit, ut Filius solius Patris Filius, Spiritus vero sanctus Patris et Filii communiter Spiritus. Simul autem hi tres naturaliter unus Deus, propter id, quod unus Deus, unam habentes substantiam; propter id, quod Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, tres personas; propter id, quod unus Deus, simul omnia inseparabiliter operantes; propter id, quod Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, quædam sibi propria vindicantes: sicut generare solius Patris, et nasci solius Filii, et procedere de ambobus, solius confitemur Spiritus sancti. Sicut Patrem solum locutum de nube: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (Matth. iii, 17)*; Filium solum de Virgine natum, et a Joanne in Jordane flumine baptizatum; et Spiritum sanctum solum in columbæ specie descendisse. Olim quippe illos veritas confutavit hæreticos, qui sic unum Deum Trinitatem dicere volebant, ut quem Patrem fatebantur, ipsum sibi Filium, ipsum fingèrent Spiritum sanctum: dum scilicet qui manens in cælestibus creaturæ totius Pater fuit, protensus in Virginem, et nascendo inter homines Filius fieret; rursusque dispensationis humanæ consummato mysterio, super apostolos in lingua igneis veniens, Spiritus sanctus vocaretur: hoc errore compulsi non Filium Dei Patris, sed Patrem credere crucifixum. Unde eos etiam Patripassianos appellari vestustas ostendit. Ita igitur propter unam substantiam Sabellius tres noluit fateri personas, sicut e contra-

rio Arius propter tres personas, tres voluit prædicare substantias. Apostolica sane Ecclesia tres personas contra Sabellium numerans, unam vero substantiam vel essentiam contra Arium vindicans, ita dictum sibi meminit: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est (Deut. vi, 4)*; ut hic unus Deus non sit solitarius, sed Trinitas, Pater scilicet, Filius, et Spiritus sanctus. Qua confessione prælata, magnum pietatis et mirabile sacramentum (*1 Tim. iii, 16*), quod manifestatum est in carne, justificatum est in Spiritu, apparuit angelis, prædicatum est in gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria, subsequenti veneratione pendentes, ita pro redemptione humani generis humanam naturam credimus suscepisse, ut ille qui Trinitate perfecta Deus unigenitus permanebat ac permanet, ipse ex Maria fieret primogenitus in multis fratribus (*Rom. viii, 29*); et hunc eundem quem genuerat Deus Pater ante omnia tempora, ipsum generaret homo mater, postquam venit plenitudo temporum.

3. Principaliter enim fides nostra Christum Dei Filium sic prædicat hominis filium, ut unum dicat Dei et hominis filium; nec alterum in divinitate Christum veneretur, alterum in humanitate, sed quem in divinitate, ipsum in humanitate. Propterea enim Deus factus est homo, qui non est alius Deus, alius homo; sed omnino qui Deus, ipse homo; et propter hoc, qui homo, ipse etiam Deus, Jesus Christus Dominus noster. Manens enim Deus Filius una in Trinitate persona, venit ad Virginem; nec sibi aliam de ea personam assumpsit, sed aliam sic unitatem personæ suæ suscepit, ut persona quæ semper erat, naturam susciperet carnis, haberetque duas una Christi personam naturas. Nec ambigere oportet quomodo credatur humana natura, ex initio sui, Dei Verbi habuisse personam; scientes quia non hominem formatum, neque conceptum, neque vita sua quandam vel in matris utero vivere jam incipientem Deus assumpsit; sed omnino antequam aliquid Maria conciperet, ante omnem formati formandive hominis causam, homo volens homo fieri, virginalis palatium ventris intravit; et virtute divinitatis munus largiens fecunditatis, assumpsit ex ea quam habere voluit matrem, nostri generis veram carnem. Et ipsa assumptione conceptus et natus, non utique personam aliam suscepit, quia non hominem paratum invenit, sed naturam potius humanam, in qua ipse Deus homo nasceretur, accepit. Habuit igitur humana natura, ex quo est creata, personam; sed unam cum Deo, qui eam suscipiendo creatus est. Tu proinde qui quis lucis fidei contradicis, ostende mihi in Christo siue divinitate aliquando humanitatem, et tunc fatebor quod habuerit propriam etiam sola humana natura personam. Quia vero divinitas quidem Verbi Dei siue humanitate fuit, humanitas vero siue divinitate nunquam fuit; ideo habuit divina natura personam, quam humanæ naturæ, quando eam suscepit, inad-

* An laudaberis? Mox, forte, doctos.

sit; ut et natura susceptrix, et natura suscepta, sine A
 ulla confusione ineffabiliter adunata, unius crederetur esse personæ; dum cujus est divinitas, ipsius est humanitas; et cujus est humanitas, ipsius divinitas: et licet alia sit divina natura, alia sit humana natura, non sit tamen alius Christus, cujus est divina natura, et alius Christus, cujus est humana natura; sed idem sit unus Christus, cujus est humana et divina natura. Neque enim sic in Christo, sicut in prophetis inhabitavit Dei Verbum, sed *Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis* (Joan. 1, 14). Hic est Dominus Jesus Christus. De nullo denique propheta, quamvis ex persona Dei multa sæpius loquantur, Scriptura sancta narravit quod esset super omnia Deus. De Christo autem fiducialiter Apostolus clamat: *Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula* (Rom. 12, 5). Si quis enim negaverit Christum Dei hominisque filium unam habere personam, duos prædicat Christos; et si duplex adorandus vel colendus est Christus, non Trinitatem, sed quaternitatem adorat. Si quis iterum unam Christi dicit esse naturam, et quamvis eum ex duabus negare non audeat, in duabus tamen substantiis confiteri veretur aut dubitat, hic aut unius naturæ abolitionem, aut utrumque asseverat confusionem. Nisi enim de duabus unam simul abstulerit, aut utrasque confuderit, unam quomodo prædicet non habebit.

4. Hos Scripturarum testimoniis, ut epistolæ modus teneatur, breviter refutantes, verba Salvatoris nostri primitus consideremus, quibus fixam regulam divini baptismatis tradens, hoc apostolis suis dicens: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii, 19). Illos enim qui putant Christum unam non habere personam, interrogo: Nominato in baptismo Filio, si non est una Dei hominisque persona, quæ persona nominatur? Si dixerint, Filii Dei, nec hunc esse constantur filium hominis, quem Filium Dei; ergo omnis a regenerationis sacramento gratia mediatoris aufertur. *Unus est enim*, sicut dicit Apostolus, *mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus* (I Tim. ii, 5). Et si (quod absit) nominato in baptismo Filio, sola Filii Dei persona nominatur, et persona Filii Dei hominis non commemoratur, mediator non nominatur. Et quomodo sine mediatore Pater reconciliatur? aut si forte non reconciliatur, ut quid baptismus datur? Si autem reconciliatur, per mediatorem reconciliatur. Si per mediatorem reconciliatur, mediator iste non est tantum Deus, neque tantum homo, sed Deus homo; ut jungat hominem, habens in una eademque persona cum Deo divinitatem, cum hominibus humanitatem, et propter hoc mediator. Nam si alter fuerit Deus, alter homo; id est, aliam personam habuerit Deus Christus, aliam homo Christus; nec persona illa Christi quæ habet cum Deo divinitatem, mediator noster est, quia non nobiscum

habet humanitatem; nec persona filii hominis quæ nobiscum habet humanitatem, mediator noster est, quia non habet cum Deo divinitatem. Profunde si enim baptizamur, illam tantummodo personam quæ habet cum Deo divinitatem, nominamus, et quomodo sine mediatore reconciliamur? Restat ergo ut si nominato in baptismo Filio mediatorem nominare volumus, ipsum Filium non dividamus; sed hunc esse Deum, quem hominem constituentem, negatores unius personæ veraciter confundamus. Alioquin quomodo verum erit, quia quicumque in Christo baptizamur, in morte ipsius baptizamur (Rom. vi, 5), si quando Filium in baptismo nominamus, non unam personam Dei hominisque, sed personam solam Filii Dei sine persona filii hominis nominamus; quando si vere fuissent duæ personæ, ad commemorandam mortem Christi in qua nos baptizari docet Apostolus, persona filii hominis commemorari debuerat? Secundum hominem enim mori potuit Christus. Sed si ille qui personam unam negare conatur in Christo, ne excludat incarnationis a baptismo sacramentum, nominato Filio personam filii hominis asseverat nominari; non ergo in unio Trinitatis nomine baptizamur. Neque enim Trinitas potest dici, ubi Deus Dei Filius non nominatur, si persona tantum filii hominis inculcatur.

5. Ut ergo Trinitas tota in baptismo nominetur, et mediatoris gratia non sileatur, et mortis Christi commemoratio renovetur, unam Christum habere personam veraciter agnoscat; ut nominato in baptismo Filio, hæc una persona nominari intelligatur de qua dicit etiam Paulus vas electionis: *Nam et ego quod donavi, et quid donavi propter vos, in persona Christi* (II Cor. ii, 10). Quæ persona totum habens quod est Dei, totum habens quod est hominis, veraciter dicit quod Joannes evangelista commemorat: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis, qui est in cælo* (Joan. iii, 13). Quomodo enim nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, si non est una Christi persona, qui descendit et ascendit? Nonne si duas habere personas putetur, alia erit sine dubio persona susceptrix, alia persona suscepta? alia quæ est de Deo Patre nata, alia quæ est Dei Filio, quando incarnari voluit, adunata? Et si ita est, susceptrix persona descendit, ut ascenderet persona suscepta; et jam falsum erit: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit*. Descendit enim persona Filii Dei et ascendit persona hominis, ac sic non illa quæ descendit ascendit. Hoc secundum pravitatem malæ intelligentiæ eorum qui duplicant Christum, disputandi necessitas compulsi loqui. Cæterum ideo vere nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, quia una est ascendens descendensque persona, secundum naturam divinitatis inclinante miseratione descendens, secundum naturam humanitatis eum tropæo immortalitatis ascendens. Hæc enim rei testimonium dans gentium Doctor, aperte ponit: *Qui descendit, ipse est et qui*

* Lege dicit.

ascendit (Ephes. iv, 10) : ipse plane, non alius; et A
si non alius, una prorsus, eadem inseparabilisque
persona, de qua recte dicitur : *Nemo ascendit in cæ-
lum, nisi qui de caelo descendit* (Joan. iii, 13); et pro-
pter quam tardis mentibus inculcantiam rectissime
sequeretur, *Filius hominis qui est in caelo*. Hic enim
quæro : si non est una Dei hominisque persona, quo-
modo dicit : *Filius hominis qui est in caelo*, quando
adhuc necdum passus loquebatur in sæculo? Quo-
modo est, inquam, quomodo est in caelo filius ho-
minis ante mortem crucis, ante gloriam resurrectionis
ante triumphum ascensionis, nisi quia adhesit
ad unitatem personæ Filio Dei, qui nunquam recessit
ex caelo; et ideo est filius hominis in caelo, quia ibi
est semper Filius Dei, qui factus est filius hominis?
Mirum quippe, mirum, nisi intelligatur, apparet. B
Dominus dicit : *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de
caelo descendit*; et quasi interrogaret aliquis : *Quis
est iste?* confestim sine dubitatione respondit : *Fili-
us hominis qui est in caelo*. O Domine Jesu, In prin-
cipio Verbum, et Verbum apud Deum, et Deus Ver-
bum; nonne antequam descenderes, et Verbum caro
feres et habitares in nobis, Deus tantum fuisti, Pa-
tri et Spiritui sancto consubstantialis, atque una in
Trinitate persona? Quomodo ergo nunc ais : *Nemo
ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit*; et sta-
tim personam descendantis insinuans sequeris, *Filius
hominis qui est in caelo*? Quomodo descendit filius
hominis, antequam tu fieres filius hominis, nisi quon-
iam tu qui eras ab initio Filius Dei, tu Deus unigen-
itus, tu una in Trinitate persona, factus es filius C
hominis; et sic factus es filius hominis, ut non al-
tera esset persona tua, altera filii hominis?

6. Hæc denique una commendatur, quando Pha-
risæi interrogantur a Christo : *Quid vobis videtur de
Christo? cujus filius est* (Matth. xxii, 42)? Et respon-
dentibus, David, dicit Jesus : *Quomodo ergo David in
spiritu vocat eum Dominum, dicens : Dixit Dominus
Domino meo, Sede ad dexteram meam, donec ponam
inimicos tuos scabellum pedum tuorum* (Psal. cix, 1)?
David enim vocat eum Dominum, et quomodo filius
ejus est? Ubi Pharisei quidem convicti sunt et hu-
miliati; sed nos tamen, si pie quæramus, admoniti.
Quare enim filius David Dominus David, nisi quia
Dominus David ipse factus est filius David? Nam
perfecto si non esset una Christi persona, non pos-
set esse filius David, Dominus David. Sed ideo est
filius David, Dominus David, quia personam quam
habet Dominus David, ipsam habet filius David. Hæc
una persona, postulanti Philippo et d. centi : *Domine,
ostende nobis Patrem, et sufficit nobis*; Tanto, inquit,
tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? Phi-
lippe, qui me videt, videt et Patrem. Quomodo tu dicis,
Ostende nobis Patrem (Joan. xiv, 8, 9)? Cum enim Phi-
lippus non videret oculis carnalibus nisi hominem qui
loquebatur, audivit sibi ore hominis dici : *Qui me
videt, videt et Patrem*. Quare hoc, nisi quia ipse homo
est Deus, quem qui videt, videt et Patrem? Alioquin
si non esset una Dei hominisque persona, non dice-

ret, *Qui me videt*; jam visus in carne, videri adhuc
volens in divinitate, sed diceret potius, *Qui videt
Deum meum, videt personam Dei mei*. Quid est au-
tem dicere videnti se, *Qui videt me*, nisi dicere :
Ego sum qui videor, ego qui non videor? Et qui me
jam foris carnaliter videt, si videt intus spiritualiter,
non alterum, sed me; hic profecto qui sic videt me,
videt et Patrem. Et secutus statim : *Ego in Patre, et
Pater in me* (Ibid., 10). Quando diceret caro mortali-
s, *Ego in Patre, et Pater in me*, nisi ipse propter
unitatem personæ esset Deus immortalis, qui cruci-
figendus fuerat homo mortalis? Audi eum adhuc
unius esse veritatem personæ modis pluribus alle-
gantem. Cum interrogaret discipulos suos : *Quem
me, inquit, dicunt homines esse filium hominis* (Matth.
xvi, 13)? Post opiniones multas et varias hominum
quibus alii Eliam, alii Jeremiam, alii Joannem Ba-
ptistam, alii unum ex prophetis opinabantur esse
Christum Dei, Dominum prophetarum, distinguere
se Dominus a famulis volens, unumque se Christum
inculcare videntibus cupiens : *Vos autem, ait, quem
me esse dicitis* (Ibid., 15)? Respondit Petrus : *Tu es
Christus Filius Dei vivi* (Ibid., 16). Hic si una per-
sona Filii Dei et filii hominis non fuisset, quomodo
beatus Petrus appellante se Christo filium hominis,
velut contradiceret adderet : *Tu es Christus Filius
Dei vivi*? Christus dicit : *me filium hominis* : Petrus
dicit, *Tu es Filius Dei vivi*. Si non est una Christi
persona, de alio Petrus interrogatur, alium confite-
tur. Interrogatur, *Quem me esse dicunt homines filium
hominis?* et respondet : *Tu es Christus Filius Dei vivi*.
Sed si beatus Petrus nunquam meruisset magistri
sermone laudari, nisi ipsum constiteret de quo in-
terrogabatur, a quo ei diceret, Tu, a quo audierat,
Me, ipse est filius hominis, qui est Filius Dei vivi.
De quo Paulus ad Hebræos scribens, ut unius eum
personæ semper ostendat, ita ait : *Jesus Christus heri
et hodie, ipse est et in sæcula* (Hebr. xiii, 8). Ubi ipse
quod semel posuit, etiam ter intelligi voluit, tan-
quam diceret : *Jesus Christus ipse heri, ipse hodie,
ipse et in sæcula* : heri, antequam acciperet carnem;
hodie, quando, juxta vaticinium Jeremiæ prophetæ,
*Hic Deus noster, et non æstimabitur alius absque illo :
qui invenit omnem viam scientiæ, et dedit eam Jacob
puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris ri-
sus est, et cum hominibus conversatus est* (Bar. iii,
36-38). Sive modo, quando sedet ad dexteram Pa-
tris in sæcula, sive quando judicare venturus est vi-
vos et mortuos (sicut omnis Ecclesia in symbolo
confitetur), semper ipse, nunquam alius.

7. Carnem quippe suscipiendo, naturas adunavit,
non personam duplicavit. Naturas plane adunavit,
sine confusione permanentes, et in sæcula perman-
suras. Sic enim adunavit, ut nec divinitas in huma-
nitate mutaretur, nec humanitas a divinitate absor-
beretur, sed utraque natura incolumis custodita suis
officiis uteretur, suis operibus agnosceretur, suis no-
minibus vocaretur, verumtamen personis propriis
non distingueretur. Non sic enim adunatæ sunt duæ

substantiæ, divina scilicet et humana, ut fieret una substantia; sed ut esset unius personæ, atque ex eis unius semper existeret Christus. Absit enim ut dum unam cogit veritas prædicare personam, duas audeamus negare naturas. Si enim creator factus est creatura, si Verbum factum est caro, si Deus habitu inventus est ut homo; nec creator creari, nec Verbum caro fieri, nec Deus esse homo potuit sine alterius susceptione naturæ. Et si altera est natura suscepta, duæ sunt profecto naturæ, non una. Sed si ex duabus facta esse asseritur una, quæ facta sit debet primitus dici. Quamvis enim ex duabus substantiis una aliqua vix valeat fieri sine ambarum confusione aut unius abolitione, tamen quoties ex duobus fit aliquid unum, nova res fit; et si nova res fit; novum necessario naturæ nomen existendo noviter sumit. Verbi gratia, alia est in nobis natura animæ, alia corporis: illa spiritalis, ista terrena; illa invisibilis, ista visibilis. Et quia ex his duabus una est facta natura, novum naturæ nomen indepta est, ut diceretur homo. Separatim enim dicitur anima, separatim corpus; nec anima potest nuncupari corpus, nec corpus potest nuncupari anima, simul autem corpus et anima recte nuncupatur homo. Nec natura animæ est natura corporis, nec natura corporis est natura animæ; simul autem constans ex natura corporis et animæ, una est natura humana. Proinde si divina natura et humana natura confirmantur unam fecisse naturam, inveniatur etiam quam naturam, quæ nec divina appelleretur, nec humana; sed sicut nova, ita novo nomine nuncupata. Nullus plane tergiversator, et unius naturæ contentiosus assertor, in hujus articulo propositionis, naturæ quam ex duabus unam fingit, novum nomen apponat, et eam Christum dici respondeat; quia Christus nomen officii est, non naturæ. Ab unctione enim Christus; unctio vero temporalis dispensationis indicium, non substantiæ videtur esse vocabulum. Ille enim qui ex duabus factam credit unam (sæpe dico), dicat quam unam. Ista enim una, nec divina dici poterit, nec humana, sed quocunque alio nomine: quod nomen si quis invenerit, naturæ unius assertor tolerabiliter erit. Ego tamen valde metuo unius naturæ professionem confidenter assumere, quoniam si una est natura Christi, aut tota erit æqualis Patri, aut tota Patre minor. Si tota æqualis, secundum quam dicit: *Pater major me est* (Joan. xiv, 28)? si tota minor secundum quam dicit: *Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30)? Aut impassibilis, aut passibilis. Si impassibilis, secundum quam dicitur Christus passus, mortuus, crucifixus? si passibilis, aut Christus jam unam naturam non habebit cum Patre, ut segregetur a passionibus ejus Deus Pater; aut si hæc una natura quam habet cum Patre communem, passibilis erit, Pater quoque passibilis erit, et jam non catholici Christiani, sed hæretici gloriabuntur Patripassiani. Addo adhuc: si una est natura Christi aut invisibilis asseritur, aut visibilis; si invisibilis, quam viderunt qui crucifixerunt? quam viderunt apostoli usque ad

tactum? quam videndam promiserunt angeli, dicentes: *Sic veniet, quemadmodum eum vidistis euntem in cælum* (Act. i, 11)? Sed si visibilis, quid volebat dilectore suo in futuro manifestare, quando dicebat: *Et ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum* (Joan. xiv, 21), jam manifestatus secundum carnem? Aut cur ita clamat Evangelium: *Nemo novit Filium, nisi Pater* (Math. xi, 27)? Sine dubio enim quod videmus novimus; et nemo potest dicere non subjacere notioni, quem subjacere confessus fuerit visioni.

8. Movet adhuc, quoniam si una est natura Christi, aut ubique diffusa est, aut localis: si ubique diffusa, quare verba symboli sic recitamus: *Tertia die a mortuis resurrexit, ascendit in cælos, sedet ad dexteram Patris*? Qui respondebit mihi, si ubique diffusa est, quomodo specialiter de ea dicitur: *Sedet ad dexteram Patris*? Sed si localis est, certe sapientia Dei, quæ est Christus (I Cor. i, 24), *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter* (Sap. viii, 1). Et ubi est quod recedens a discipulis suis secundum præsentiam carnis, *Ecce ego, ait, vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii, 20)? Erubescamus ergo duas negare naturas, ut in uno Christo appareat quæ natura sit æqualis Patri, quæ minor Patre; quæ passibilis, quæ impassibilis; quæ visibilis, quæ invisibilis; quæ ubique diffusa, quæ localis; dum tamen unus sit Christus, et æqualis et minor, et impassibilis et passibilis, et invisibilis et visibilis, et ubique diffusus et localis: totus æqualis, non totum æqualis? totus minor, non totum minor; totus invisibilis, impassibilis, ubique diffusus, sed non totum. Illic vero si requiras, quid est totum Christus? respondeo: Verbum Dei, anima rationalis et caro. Sive enim Verbum dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas animam rationalem et corpus. Sive animam rationalem dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas Verbum et carnem. Sive carnem dicas, totus est Christus, sed non totum, nisi adhibeas Verbum et animam rationalem. Totus ergo Christus ubique est secundum Verbum, sed non totum ubique est; quia non est ubique anima rationalis et caro, cum quibus est totum. Totus Christus apud inferos fuit secundum animam rationalem, sed non totum, quia caro ibi non fuit, cum qua est totum. Totus Christus in sepulcro fuit secundum carnem, sed non totum, quia anima rationalis ibi non fuit, cum qua est totum: Verbum tamen Dei et cum anima sua apud inferos, et cum carne sua in sepulcro fuit, quia naturaliter ubique diffusum, nec animæ spæ nec carni suæ aliquando deficit. Sive igitur Verbum, sive anima rationalis, sive caro significetur, totus Christus significatur, sed non totum. Neque enim erit totum, nisi simul Verbum, anima rationalis et caro. Quare autem Verbum totus Christus, et anima rationalis totus Christus, et caro totus Christus, nisi quia una est Verbi, animæ rationalis carnisque persona? Quare iterum Verbum sine anima rationali et carne

non totum Christus; aut anima rationalis et carosine Verbo non totum Christus, nisi quia alia est Verbi, alia rationalis animæ carnisque natura? illa divina, ista humana? Ila simplex, ista composita? cum tamen una ipsa Christi persona, quæ duas, divinam et humanam, id est simplicem et compositam, videtur adunare substantias, non sit composita, sed in singulis simplex, et in utrisque simplex; et ita simplex, sicut fuit antequam in sua unitate susciperet humanam naturam; ut haberet deinceps substantias duas, unam (sicut diximus) simplicem, aliam vero compositam.

9. Sed quid jam pluribus immoramur? De incarnatione Christi hæc est fides mea, per quam fateor, ex duabus et in duabus substantiis unam Christum habere personam. Nec movet quomodo potuerit habere duas una Christi persona naturas, cum videamus divinitatis unam substantiam tres habere personas. Si enim mihi dicat aliquis: In Christo ostende mihi secundum numerum naturarum, numerum personarum; respondebo intrepidus: Ostende mihi etiam tu in deitate secundum numerum personarum, numerum naturarum. Si enim non potest esse natura sine persona, nec persona potest esse sine natura. Sed si dicitur in Trinitate omnes tres personas unam habere naturam, quia illa una natura omnium trium est personarum: ita ego in Christo dicam utraque naturas unam habere personam, quia illa significans existere cujusque, est quæ alium distinguit ab alio. Unde rite personarum duarum in Christo videtur quispiam exurgere prædicator, si Deus ille non fuisset homo, aut homo ille non fuisset Deus, alium ab alio sua distinguente persona: dum secundum superioris intellectum definitionis, proprietate incommunicabili sic unum Christum personam divinitatis significaret existere, ut eum ab alio qui in humanitate credendus fuerat, separaret. Verumtamen absit hoc a fidelibus mentibus, longe fiat a Christianis disputationibus. Proinde illi quos negare assertit Dominum nostrum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, si fatentur Dominum nostrum Jesum Christum Deum esse, Dei Filium, factum hominis filium; et ideo nominato Domino Jesu Christo non hominem purum, sed divinam simul et humanam substantiam nominari; si fatentur Deum Trinitatem, Patrem esse, et Filium, et Spiritum sanctum; et hæc Filium sine quo Trinitas nunquam fuit, et quo carnem suscipiente mansit Trinitas; sicut semper est Trinitas, ex initio incarnationis suæ, ipsum esse intelligunt Dominum Jesum Christum: quid ad nos, quibuslibet verbis rectam prædicent fidem? Videndum potius reor et considerandum diligentius, cur Dominus Jesus Christus unus esse de sancta et individua Trinitate nimis caute a quibusdam negetur. Tribus enim modis, quantum mea fert opinio, sententiæ hujus suspecta redditur propositio.

^a Forte, *affirmantibus*. Sed nihil inuito: quia mox ultio § 11 verbo *firmare* utitur auctor.

Primus modus est, ne ideo Dominus Jesus Christus unus esse de sancta et individua Trinitate prædicari putetur, ut alius ipse, alia Trinitas de qua unus esse dicitur, inculcetur: velut cum de Patre esse Filium credimus, alius est procul dubio Filius, alius Pater de quo est Filius; aut quando, verbi gratia, de civitate illa, sive illa esse aliquem indicemus; in tantum alius est ipse, alia civitas; ut sine illo maneat civitas sicut fuit cum illo, quamvis ipse solus dici civitas nequeat. Hic vero sensus magis illis proficit, qui supponere volunt quartam Trinitati personam.

10. Secundus modus est. Fortasse Dominus Jesus Christus, unus esse de sancta et individua Trinitate fraudulenter intimitur; propter hoc videlicet ut non ejus humanitas, quam suscipiendo in unitatem personæ suæ vocari cœpit Dominus Jesus Christus, sed divinitas ejus propter quam assertitur unus esse de sancta et individua Trinitate, prædicetur esse passibilis, quoties Dominus Jesus passus pro salute hominum non tacetur. Hic vero sensus aut Arianos juvat ad deteriorandam Filii divinitatem, aut unius tantum in eo naturæ interserit opinionem, dum deorum personarum timet incurrere suspicionem. Tertius adhuc modus est, ne firmantibus nobis Dominum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, confestim a nobis queratur, Quid unus? Verbi enim gratia, si voluero dicere, Gabriel unus est ex angelis Dei, interrogatus, Quid unus? respondeo, Angelus, quia jam illos omnes angelos dixi. Aut si iterum similiter loquar, Ephesinam Ecclesiam unam esse de septem Ecclesiis ad quas Joannes scribit apostolus, interrogatus, Quid unam? mox respondeo, Ecclesiam, quia jam illos septem Ecclesias dixi. Pari ratione si homines tres accessisse aliquo, aut recessisse aliunde pronuntiam, cum dixerim, Unus ex his venit ad me, interrogatus, Quid unus? mox respondeo, Homo, quoniam illos tres homines dixi. Cum vero dixerimus, Dominum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, interrogati, Quid unus? non possumus dicere, unus Deus, quia Trinitas illa non est Deorum; nec pervenit ratio ut dicamus: Dominus Jesus Christus unus Deus est de sancta et individua Trinitate; sed dicimus potius: Tota Trinitas unus Deus. Similiter interrogati, Quid unus? quando dicimus Dominum Jesum Christum unum esse de sancta et individua Trinitate, non possumus respondere, Filius, quia Trinitas illa non est filiorum; unus enim in Trinitate est Filius. Et si dicitur ita dici: Dominus Jesus Christus, unus est de sancta et individua Trinitate, tanquam si dicatur, una persona, rectissime hoc dicitur; sed convenientibus modo, si hoc ita videretur, una persona^b quam unus dicitur, ne parum intelligentibus, aut male suspicantibus scandalum procuretur. Quibus ergo modis hæc sententiæ ab aliquantulis refellenda vel cavenda judicetur, simpliciter dixi: cæterum ego

^b Hic videtur deesse, *potius*.

nee volentibus nec nolentibus dicere contradixi : A quia nihil a me certum posse definiri, in hujus epistolæ capite jam prædixi.

11. Cæterum si certa ad nos mandavit opinio (quod firmare ideo dubito, quia nihil exinde tuis litteris intimatum non inaniter cogito), miror quomodo hi qui Dominum nostrum Jesum Christum negant unum esse de sancta et individua Trinitate, confiteri eum dicantur unum esse ex sancta et individua Trinitate. Quid harum propositionum differentia molitur, audire cuperem; si liceret, præsentem interrogarem: vellem dicere, si daretur sermonem sine studio contentionis inserere. Si enim dicendus est unus ex Trinitate Dominus Jesus Christus, propter unitatem personæ utique dicendus est, ut ostendatur quia ille Deus unigenitus ipse factus est homo. Cur non ergo dicatur etiam, de Trinitate, ut ostendatur similiter pertinere ad essentiam Trinitatis, quia assumpta servili forma contumeliam pertulit mortis? Sed si eo sensu non dicitur unus esse de sancta et individua Trinitate, sed ex sancta Trinitate Dominus Jesus Christus, ut ostendatur nihil substantiæ cum Trinitate habere commune: sicut ideo nos dicimus ex Deo, et non de Deo, quia alia est nostra, alia Dei substantia (omne enim quod de aliquo fuerit, etiam ut ex eodem aliquo sit necesse est; non tamen omne quod ex aliquo erit, continuo etiam de eodem aliquo esse potest: sicut omnia ex Deo, non tamen de Deo; Filium vero unigenitum, et de Deo et ex Deo esse rectissime constemur); videt etiam prudentia vestra, primum ab his hominem prædicari Dominum Jesum Christum; et omnino hunc sensum, nisi forte melius aut aptius exponatur, periculosissimum judicari. Unde desistendum a contentionibus reor, expectandum potius persuadens, patienterque hanc dubitationem ferendam, donec universalis Ecclesiæ auctoritate vel pronuntietur suscipienda, vel prodatur abjicienda. Neque enim fides vera, si de hac sententia taceatur, minus prædicabitur; aut nisi per hanc sententiam roboretur, minus firma existimabitur: cum, etiamsi ita esset, sequi nos apostolica verba plus deceret, ubi nobis dicitur: *Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus*; et, *Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus revelabit* (Philip. III, 16, 15). Ad hoc pervenimus, scire Dominum Jesum Christum ex duabus atque in duabus substantiis vel naturis, unam habere personam. Hoc teneamus, hoc sapiamus, hoc prædicemus; et si quædam verba minus caute proferamus, aut plus forte solliciti taceamus, velut si quid aliter sciperemus, hoc quoque Deus nobis revelabit.

EPISTOLA VI.

AD PELAGIUM ET ANATOLIUM DIACONOS URBS ROMÆ.

Pro epistola Ithæ episcopi Edesseni, adeoque pro tribus capitulis concilii Chalcedonensis: adversus Acephalos.

1. Dominis beatissimis et devotis obsequiis venerabiliter prosequendis, sanctis fratribus et condiaconis, Pelagio et Anatolio Ferrandus exiguus.

Valde maximas sum passus angustias, quando scripta vestra suscepimus, cujus perturbationis indicium longa taciturnitas fuit. Nam si considerare dignemini quam festinus esse soleam semper ad obediendum jussionibus vestris, non minori devotioni responsionis hujus deputabitis moras. Quare enim diu silerem, nisi trepidarem, non veritatem dicere de quæstione nuper exorta, silentibus sed adhuc Africanis Ecclesiis, ante tempus proferre sermonem? Simpliciter tamen, compellente jussione vestra, quod credimus loquimur, ut scire dignemini quia vobiscum corde, vobiscum fide, vobiscum secundum bonam spem, vobiscum in charitate non ficta. Quæcunque enim sapienter, breviter, veraciter intimatis, eadem credimus, eadem sentimus, eadem loquimur.

2. Verbis apostolicis suadeam ministros sedis apostolicæ gloriosos: *State, et tenete traditiones quas didicistis* (II Thess. II, 14). Non expedit antiquorum Patrum qui Chalcedonensi noscuntur interfuisse concilio vituperari deliberationem, retractari judicium, mutari sententiam: ne synodus venerabilis, apud omnes Ecclesias Orientis et Occidentis per annos tam plurimos sine aliqua dubitatione firmata, perdat subito reverentiam suam; nec possit in definitionibus fidei robur inflexibile custodire, si cœperit ex aliqua parte fragilis aut reprehensione digna convinci. Quidquid semel statuitur in concilio et congregatione sanctorum Patrum, perpetuum debet obtinere jugiter firmitatem. Qua enim fronte cantabimus: *Quanta audivimus, et cognovimus ea, et patres nostri narraverunt nobis* (Ps. LXXVII, 5); si quoties libet, toties licet eorum decreta rescindere? Per illos sapientis imos judices Ecclesia catholica dixit quod catholica Ecclesia custodiret, vel potius quod usque nunc custodivit: cur hodiernis nunc iterum disputationibus minime tunc reprobata reprobamus epistolam? Fons est signatus, catholica Ecclesia; Jacobus vero apostolus clamat: *Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem et amaram aquam* (Jac. III, 11)? Si dulcis aqua manavit ad profereandas fidei definitiones ex ore pristinorum sacerdotum, quomodo fieri potuit ut ex ore eorum, non aliorum, quasi ex eorum foramine manaret in negotio venerabilis Ithæ episcopi, non dulcis aqua, sed amarior felle? Cum timore ac tremore dico, sed tamen dico: Si tunc in quolibet negotio præcipit fidelibus amarum gustum Chalcedonensis concilii laudabilis disputatio, demus manus hæreticis, ut liceat eis salutaris antidoti potionem quasi mortiferam criminari, nobis præbeatibus occasionem, dum in verbis pugna est, dum de novitatibus quæstio est, dum de ambiguis occasio est, dum de auribus querela est, dum de studiis certamen est, dum de consensu difficultas est. Quæ verba, non mea, sed beati Hilarii, in secundo libro contineri quem ad Constantium imperatorem scribit, beatitudo vestra plenius novit. Perpendite ergo, fratres, inter quos scipulos fluctat navis evangelicæ prædicationis. Clamat Isaias: *Vas his qui ponunt tenebras lucem* (Isa. VI, 20); et nos au-

deinus asserere quia patres nostri tenebras lucem esse dixerunt, quando epistolam Nestorio faventem damnare noluerunt, imo etiam suscipere voluerunt? Ergone patribus nostris coaptabitur prophetica maledictio: *Vae his qui ponunt tenebras lucem?* Nonne ipsi fuerunt sicut luminaria in mundo, verbum vitae continentes, quorum fides imposuit silentium perfidis? quibus recte credentibus omnis creditus mundus?

3. An dicitur: Bene crediderunt, sed Ibae venerabilis epistolam male susceperunt? in sua confessione veraces fuerunt, sed fallaci confessioni praebuerunt incautam consensionem? Quis ferat tortuosas inutilium quaestionum contentiones? Si pars aliqua displicet in concilio Chalcedonensi, cum periculo displicendi totum placet. Vas electionis sanctissimus Paulus manifeste profitetur: *Modicum fermenti totam massam corrupti* (I Cor. v, 6). Si in illa massa sanctarum definitionum, vel exigui fermenti potest acida commixtio reperiri, tota massa iudicabitur noxia; vel certe, ut magna extenuemus, inutilis ad efficiendum panem, qui confirmat cor hominis. Quid igitur profuit quia ibi Nestorius, ibi Eutyches anathematizantur? Ecce, damnatores Nestorii et Eutychetis receperunt culpantur epistolam, blasphemias faventem Nestorii, vel ambiguis, vel manifestis. Quid utique? Si nescientes admiserunt, ignorantiae notam, quod absit, incurrisse videbuntur, ut eorum penitus evacuetur auctoritas, si vero scientes, aliud fortasse senserunt, aliud sunt interlocuti, fictionis crimine non carebunt; resistentes vero eorum dogmatibus, multo amplius insultando clamabunt: Ecce congregata apud Chalcedona synodus, sidera magnum pondus auctoritatis minime dubitatis, uno atque eodem tempore Nestorium damnavit, et Nestorii revocavit errorem, recipiens epistolam fidei catholicae omnino contrariam; sicut modo sentire coepistis, intelligentes, quamvis sero, quam toti illi episcopi noluerunt intelligere veritatem. Plangamus et oremus, ut cito talis error abolitus transeat, repudiatus evanescat, et perpetuo silentio sepeliatur. Totum concilium Chalcedonense, cum est totum concilium Chalcedonense, verum est: nulla pars illius habet ullam reprehensionem; quidquid ibi dictum, gestum, iudicatum novimus atque firmatum, sancti Spiritus operata est ineffabilis et secreta potentia. Quare tot justorum memoriam repentinis contradictionibus infamamus, cum Salomon plenus Spiritu sancto manifeste pronuntiet: *Memoria iusti cum laudibus* (Prov. x, 7)?

4. Quid si procedentes e tumulis suis, coram Deo cui vivunt, apud quem fideliter requiescunt, in novissima resurrectione dicant viri religiosi: Cur epistolam reprobastis, cuius catholicam esse dictionem sensimus, diximus, iudicavimus, et iudicium nostrum subscribendo firmavimus? An quia venerabilis Ibae, Alexandrinae Ecclesiae pontificem sanctum Cyrillum vituperavit? Sed idem sancto Cyrillo postea se com-

municasse significavit. Si merebatur pro beati Cyrilli vituperatione culpam, merebatur pro restaurata communione non minimam gratiam. Ut sancti Cyrilli capitula propter ambiguitatem et locutionis obscuritatem, cum Orientalibus episcopis parum intelligendo culparet, humanae fuit infirmitatis: ut dicta sua bene interpretanti facilius crederet ac libentissime consentiret, omnino sacerdotalis fuerat charitatis, sine ullo dispendio veritatis. Cur epistolam nos damnaremus, ubi tanquam praeterita, sunt utraque narrata per illius sancti Cyrilli fideles interpretationes? Ipse, ipse sanctus Cyrillus non venerabili Ibae, sed pluribus Orientalibus episcopis auferre scandalum male intelligentiae properavit, bene interpretando capitula sua: et nos pro injuriis ejus, historiae modo quid contigerat exponentem reprobaremus epistolam? Si contraria verae fidei regulis in illa epistola venerabilis Ibae episcopus locutus fuisse firmatur, propter aliquam vel ambiguam, vel obscuram quae faciunt hoc videri, nostra debet esse sententia melior, quia nos ex ore ejus qui dictavit epistolam sensum valuimus investigare verborum. Postremo quare putaremus epistolam favere Nestorio, cuius auctor, nobis praesentibus, jubentibus, audientibus, voce viva minime dubitavit anathematizare Nestorium, suscipiens totum papae Leonis, et confessionem verae fidei nobiscum subscribendo confirmans? Haec audientes, quale responsum daturi sumus tot inclitis rectoribus et magistris Ecclesiarum? Praecipue cum rex justus sederit in throno?

5. Caveamus, fratres, insidias diaboli. Si nefandus error Nestorii latere putatur in hac epistola venerabilis Ibae episcopi, quam Patres receperunt, neque magnis neque parvulis nocet: error quippe Nestorii publice damnatus est in Chalcedonensi concilio. Si vituperatio sanctissimae recordationis Cyrilli scandalum movet, ut abjiciatur epistola quam Patres receperunt, laudatus est ibi, multumque laudatus; quando ejus dictorum suorum interpretatio removisset firmatur sinistrae suspicionem, reconciliatis paci ejus Orientalibus episcopis: in qua pace omnes sibi communicantes pariter dormierunt, et hanc epistolam talia referentem ne leviter culpandam esse dixerunt. Merito tunc praesente Marciano Imperatore religioso, sacerdotes omnes qui concilium pacis mentibus pacificis inchoatum definitionibus ecclesiasticae pacis convenientibus finierunt, in pace fraterna redierunt ad suarum plebium loca, sine odio, sine invidia, sine contentione, concordēs, unanimes, commune testimonium perhibentes. Ibi fuit in legatis suis sedes apostolica, primum tenens universalis Ecclesiae; ibi aliarum venerabilium sedium pontificum, astuti ut serpentes, simplices ut columbae; ibi ex minoribus civitatibus ingens turba pastorum, dominici gregis cautas pastorali sollicitudine gubernantium. Nemo ibi damnavit aliquem nolentibus ceteris, nemo absolvit nolentibus ceteris; omnes sibi com-

^a Videtur legendum *cui dare*.

^b Codex Arvernensis roborat.

^c Forte, *ne leviter quibus culp.*

sentientes, et Doctoris gentium verba libenter im-
plantes, obediunt dicenti sibi: *Obsecro vos, fratres, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata* (I Cor. 1, 10). Ideo eorum iudicium mansit, et in sua stabilitate permansit nullatenus immutandum, quia iudicantium sacerdotum nec dignitas fuit inferior, nec numerus parvus, nec auctoritas minor, nec ignobilis electio, nec superflua præsumptio, nec insipiens deliberatio, nec vulgaris assensus, nec infructuosus labor, nec tranquillitati Ecclesiarum contrarias finis. Ad sodaudas præteritas contentiones venerunt, præsentibus amputaverunt, etiam futuras mitigaverunt: addere quidpiam post eorum definitiones, mutare, minuire, nihil est aliud^a quam novas seminare discordias. Nemo culpæ fœsinet bene deposita [An disposita], nemo recta corrigere. Quid erit firmum, si quod statuit Chalcedonense concilium vocatur in dubium?

6. Plura hinc possem querelis luctuosis sub quadam tragœdia flebiliter deplorare; sed sufficere mihi videtur quid Ecclesia Justinianæ Carthagini, per linguam gloriosi pontificis sui beatæ memoriæ Capreoli, elementissimo principi Theodosio scribentis, rationabiliter definivit, dicens: « Nihil in divinis humanisque actibus, nihil tam in sacris quam in publicis rebus obtinere ullam poterit firmitatem, si ea quæ debito sententiæ judicialis sine clauduntur, post annorum spatia et quælibet volumina sæculorum, tanquam in emendatione Patrum velut instructor præsumat emendare posteritæ. » Et in alia epistola ad Ephesium concilium per Versulam directa diaconum: « Habet quidquid forte nuper exoritur, discussionis necessitatem, ut aut recipi probatum, aut damnatum possit excludi. Ea vero de quibus antea jam iudicatum est si quis admiserit in retractationem vocari, videbitur de fide quam nunc usque tenuit ipse dubitare. » Ecce jam non statuta tantum synodalia, sed pene cunctorum firmata iudicia, vocari rursus in examen nimis esse culpabile memorabilis doctor Carthaginiensis Ecclesiæ proficitur; quomodo ergo nunc olim iudicata iudicabuntur? Si tunc aliquis accusator epistolæ ejus catholica esse dictatio claruit ad majora iudicia provocaret, appellationi forsitan secundum consuetudinem locus pateret; sed quo iret? aut ubi majores reperiret in Ecclesia iudices? ante se habens in legalis suis apostolicam sedem, qua consentiente, quidquid illa definivit synodus, accepit robur invictum? Vox igitur adempta volentibus male assumpta defendere, quomodo iterum restituatur? quis erit post tantos ac tales pontifices negotii jam peracti novus et idoneus cognitor? ex quibus mundi partibus aut civitatibus meliores antiquis episcopis congregabuntur episcopi, quibus potestas detur sententias emendare majorum? vel qua spō confidenter assumant aliquid definire, videntes talium virorum iudicia repente cassari? Quomodo successoribus nostris poterit placere quod agimus, si per nos docebun-

tur irritum facere quod præcessores suos gessisse cognoverint? Unde hæc nova cautela? nunquid post papam Leonem, Anatolium, Maximum, Juvenalem, vel cæteros illius temporis sacerdotes, nullus fuit ex eorum successoribus qui legeret attentius, et intelligeret epistolam venerabilis libæ episcopi male synodo inertam fuisse? Modo cœpit hæreticorum querela movere catholicos, ut cogitent hanc epistolam reprobare.

7. Habeo dicere: si retractentur Chalcedonensis decreta concilii, de Nicæna synodo cogitemus, ne simile periculum patiatur. Universalia concilia, præcipue illa quibus Ecclesiæ Romanæ consensus accessit, secundæ auctoritatis locum post canonicos libros tenent. Sicut legentibus Scripturam divinitus inspiratam non licet aliquid reprehendere, quamvis minime valeant altitudinem cœlestis oraculi comprehendere, sed pius lector et quod non intelligit credit, ut quod credit mereatur intelligere; sic omnino nec aliter concilia quæ vetustas firmavit et custodivit devota posteritas obedientiam de nobis exigunt, nullam relinquentes dubitandi necessitatem. Louge illa sunt de quibus Apostolus dicit: *Omnia probate; quod bonum est tenete; ab omni specie mali abstinete vos* (I Thess. v, 21, 22). Quæ autem finiuntur iudicantibus episcopis sanctis, et ad beati^b memoriam perducta diligentius examinantur atque firmantur, sequenda sunt, amplectenda sunt: in retractatione sub qualibet pietatis occasione teneri non debent; præcipue apud posteros, jam secundum carnem mortuis qui iudicium protulerunt, et ibi jam constitutis ubi, juxta Evangelium, *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio* (Joan. v, 22). Quid prodest cum dormientibus habere certamen, aut pro dormientibus Ecclesiam perturbare? Si quis adhuc in corpore mortis hujus accusatus et damnatus, antequam mereatur absolvi, de sæculo raptus est, absolvi non potest ulterius humano iudicio. Si quis accusatus et absolutus in pace Ecclesiæ transivit ad Dominum, condemnari non potest humano iudicio. Si quis accusatus ante diem sacerdotalis examinis repentina vocatione præventus est, intra sinum matris Ecclesiæ constitutus, divino intelligendus est iudicio reservatus: de hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam; cui si Deus indulgentiam dedit, nihil nocet nostra severitas; si supplicium præparavit, nihil prodest nostra benignitas.

8. Vetat nos Apostolus *plus sapere quam oportet sapere* (I Cor. xii, 3); quicumque ergo aliter sentit, et rectum putat esse quod sentit, sub hac devotionis pietatis loquatur, scribat, disputet, in negotio præsertim religionis, ut neminem dictis suis obedire compellat invitum; nec unius hominis sententiam valere tantum credat, ut præiudicium generet aliter sententibus. Potest unusquisque rectam prædicans fidem, quod sentit scribere, non tamen ad subscribendum quæ ipse scripserat, alios provocare. Quan-

^a Sic restituo nihil aliud ex Græco οὐδὲν ἕτερον.

^b Sic videtur deesse Petri.

tum laboraverunt in prædicatione verbi, post apostolos, sanctissimi illi præclarique doctores, quibus per Spiritum sapientiæ et scientiæ concesserat Dominus docere catholicos, et hæreticos expugnare? libros tamen suos a nemine subscriptos posteris reliquerunt. Consideremus quid beatus Apostolus monet: *Prophetæ duo vel tres dicant, vel cæteri examinent* (I Cor. xiv, 29). Nunquid dixit: Subscribant, aut subscribere compellantur? Diligentius examinari quæ dicta sunt jubet, ne consensus facilis incurrat errorem: s' t unicuique liberum, postquam legerit quod unus homo dictavit, non ita dicta ejus accipere quasi canonicas scripturas; sed cogitare quid eligat, quid respuat, quid sequatur statim, quid cum prudentioribus arbitretur fratribus conferendum; nulla fiat necessitas generare sibi præjudicium subscribendo, ne aliud postea sentiat, si aliud postea sentiendum revelata demonstraverit veritas: patienter autem ferat pius scriptor sollicitudinem piam requirentium veritatem, nec festinet auditorum tenere manum, sed per suavem sensum paratos meliora sentientibus consentire.

9. Cujus humilitatis exemplum beatus pontifex Augustinus, in charitate Christi pene omnibus catholicæ Ecclesiæ doctoribus præbens: « Nec pigebit, inquit, me, sicubi hæsito, quærere; nec pudebit, si erro, dicere. Proinde quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum; ubi pariter hæsitat, quærat mecum; ubi errorem suum agnoscit, redeat ad me; ubi meum, revocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eum de quo dictum est: *Querite faciem ejus semper*. Et hoc placitum, piura atque justum coram Domino Deo nostro. Cum omnibus interim qui ea quæ scribo legunt, etc. (*Aug. lib. 1 de Trinit. cap. 2, 3*). » Sola enim sunt, ut superius jam sæpe diximus, in canonicis libris præcepta divina, et in generalibus synodis paterna decreta, non refutanda nec respuenda; sed custodienda et amplectenda; præcipiente sancta Scriptura: *Audi, fili, legem patris tui, et ne spernas consilium matris tuæ* (*Prov. 1, 8; vi, 20*). Lex enim patris fulget, quantum miti videtur, in canonicis libris; consilium matris in universalibus conciliis continetur; ubi propterea qui conveniunt tales sacerdotes statuta sua subscribunt, ut dubium non relinquatur a quibus est habita disputatio: cæterum præter illos qui statuunt quæ statuenda sunt, nullus cogit ultra subscribere; sufficere enim judicatur ad plenam confirmationem, si perducta in notitiam totius Ecclesiæ nullam offendiculum moveant, vel scandalum fratribus, sed apostolicæ fidei convenire firmentur, apostolicæ sedis auctoritate confirmata.

10. Dignetur itaque beatitudo vestra tres istas regulas ordine et sermone quo potuimus intimatas diligenter attendere, et (si nostra placet humilis persuasione) custodire. Ut concilii Chalcedonensis vel similitum nulla retractatio placeat; sed quæ semel statuta sunt, intemerata serventur. Ut pro mortuis fratribus nulla generentur inter vivos scandala. Ut

A nullus libro suo per subscriptiones plurimorum dare velit auctoritatem, quam solis canonicis libris Ecclesia catholica detulit. Illud quoque tranquillitati Ecclesiarum proficere poterit, si nullus velit præscribere quid sequatur Ecclesia, sed tenere quod Ecclesia docet; ipsa Domino per Moysen in cantico Deuteronomii dicente: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; seniores tuos, et dicent tibi omnia* (*Deut. xxxii, 7*). Tunc quippe implebitur etiam Doctoris gentium suavis doctrina, Corinthios admonentis et dicentis: *Cum conveneritis, unusquisque vestrum psallendum habet, doctrinam habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant* (I Cor. xiv, 26). Ecce, interrogatus, propter obedientiam silere non potui, respondens magistris discipulis, doctis indoctis, majoribus minor. Examine, quæsumus, propter charitatem, si potuit hæc parva responsio comprehendere veritatem; et, si quidem placuerit, discreti vestra perpandat utrum prodi debeat fratribus.

EPISTOLA VII.

AD REGINUM COMITEM PARENATICUS.

Qualis esse debeat dux religiosus in actibus militaribus, seu de septem regulis innocentie.

1. Socialis vite laboribus exercendus, ignorantia pueritiæ mox ut rationalis homo caruerit, aut Dec incipit, dux illustris Regine, aut sæculo militare. Propter hoc apostolus Paulus: *Nemo, ait, militans Deo implicat se negotiis secularibus* (I Tim. ii, 4); ostendens esse milites Dei, sicut sunt etiam milites sæculi. Duplex ergo militia duo genera militum signat: alios militia corporalis laborare cum mundo, secundum voluntatem terreni regis astringit; alios militia spiritalis ad cælestia castra per gratuitam gratiam cælestis imperatoris adducit. Milites sæculi passionibus et desideriis variis tenentur obnoxii; milites Dei carnem suam crucifigunt cum vitiis et concupiscentiis. Illi dapibus nutriuntur; isti virtutibus. Illi rapere aliena conantur; isti etiam propria vel patienter perdere, vel misericorditer contendunt erogare. Illi propriis utilitatibus consulunt; isti communibus. Illi gerunt unde falsis laudibus extollantur; isti quærunt unde sempiternis præmiis honorentur. Illis tribuit imaginem latitiæ vanitas; istis vera confert gaudia veritas. Illi perituram patriam, pariter perituri, salvare ac semper tenere festinant; isti nunquam perituram, ne in æternum pereant, possidere desiderant. Illis vivere labor est, et mori supplicium; istis vivere Christus est, et mori lærum. Illi præliantur contra inimicos visibiles; isti contra invisibiles. Illos avaritia crudeles; istos misericordia facit benignos. Illos invidia contentiosos; istos mansuetudo pacificos. Illi per superbiam pro suis hominibus litigant; isti per humilitatem alter alterum existimant superiorem sibi. Per illos Babylonia regitur; per istos et in istis a Domino Jerusalem cælestis administratur. Et plerumque contingit ut corporibus adunati (quamvis mentibus separati) simul milites Dei et milites sæculi prosperitates et adversitates sentiant temporales. Sed milites sæculi pro-

superitas extollit, adversitas dejicit; milites autem Dei, sive in prosperitate, sive in adversitate-immobiles perseverant; quia gloria eorum testimonium est conscientię ipsorum; ubi requiescunt quando tribulationes patitur mundus; ubi non timent hostem continentię perpeti, quando suppetit abundantia voluptatum, de radice temporalis felicitatis germinans spinas cupiditatis. Milites Dei libenter audiunt beatum Joannem commilitonibus propriis tuba fortiore clamantem: *Nolite diligere mundum, neque ea quę in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo; quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi, quę non est ex Patre, sed ex mundo est. Et mundus transit et concupiscentia ejus: qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum (I Joan. II, 15-17).* Quibus audientibus atque obedientibus huic saluberrimę admonitioni, quoties occulta dispensatio piissimi Creatoris potestatem judicandi ac disponendi terrenam rempublicam tribuit, tunc ex parte militia sæculi non est gravioribus referta peccatis: tunc facile corripuntur iniqui, consolantur pusillanimes, suscipiuntur infirmi, licentia æternum densitur improbis, et bene agendi sortitur innocentia libertatem.

2. Rogemus ergo precibus assiduis eum qui disponit orbem terrę in æquitate, faciens universa secundum consilium voluntatis suę; quoniam de ipso Psalmista veraciter canit: *Omnia quęcunque voluit, fecit in celo et in terra, in mari et in omnibus abyssis (Ps. CXXXIV, 6);* ut videlicet milites suos sub habitu militiae sæcularis latentes promovere dignetur ad maximas dignitates: regens eos intus, et regendi alios scientiam tribuens; sicut tibi quoque, dux illustri Regine, jam donasse cognoscitur. Et ideo laudabili sollicitudine venerabilis memorię Fulgentium pontificem Ruspensis Ecclesię interrogasti qualis tibi militaribus acibus occupato regula sit spiritualis propositi retinenda. Sapienter profecto responsum sapientię a sapiente quęsieras, nec interroganti, nec interrogato sancta prudentia defuit. Et tu quod ille docens poterat, jam gerebas; et ille hoc docere poterat quod tu gerebas, ut mores tuos tu in sermonibus ejus agnosceres, et sermones suos ille ex tuis moribus approbaret. Modo autem quia semipleni libelli imperfecta dictatio, nihil huic tuę interrogationi cognoscitur respondisse (principia enim gloriosi operis, primam quęstionem litterarum tuarum diutius ventilant: Utrum caro Christi corruptibilis an incorruptibilis fuerit; unde adhuc disputans doctor ille egregius, antequam fideliter ratione fidei reddita de acibus militaribus cum pietate tractandis inciperet loqui, transivit ad æternę beatitudinis immortalia gaudia, Verbum Dei, quod in corde et ore semper habuit facie ad faciem contemplaturus), importabilem sarcinam super humeros debiles ponis, ut me jubeas tanti viri quasi hæreditarium debitum solvere. Nunquid ego sic repletus sum sapientiã sicut ille? Nunquid eadem mihi facultas eloqui? Nunquid

similis data est auctoritas dignitatis? aut vel ipsa saltem conversationis innocentia talis est mihi, quę præteritis ac præsentibus excessibus implicatum mentis pariter et corporis gravat infirmitas? Quid igitur faciam? Volo satisfacere desiderio tuo, nec valeo: maxime quando cogitans et retractans merita iniquitatum mearum, superbie proximum judico decere alios per justitię semitas per quas ipse non ambulo.

3. Væ mihi misero, donec misereatur Altissimus. Ecce ego militiae ecclesiasticę vinculis alligatus, curis sæcularibus dissipor; et quomodo in sæculo militanti militiae spiritualis audeam legem ostendere? Plorandum mihi est, an loquendum? Vita alterius erudienda videtur, an mea potius corrigenda? Virtus prima est, bene vivere; secunda est, recte docere: frustra autem recte docet, qui bene non vivit; ego ergo necdum bene vivens, quomodo recte doceam? Verumtamen quia non homo docet hominem, sed Deus doctor est omnium, nec humana mandata, sed divina quęris audire, præteriens qualis ego sum, cognosce qualis esse debeas; imo potius qualem te esse nobis congrudentibus gaudeas.

1° Gratia Dei adjutorium tibi necessarium per actus singulos crede, dicens cum Apostolo: *Gratia Dei sum id quod sum (I Cor. xv, 10).* 2° Vita tua speculum sit, ubi milites tui videant quid agere debeant. 3° Non præesse appetas, sed prodesse. 4° Dilige rempublicam sicut te ipsum. 5° Humanis divina præpone. 6° Noli esse multum justus. 7° Memento te esse Christianum.

Videtur enim mihi per has septem regulas in actibus militaribus posse homines esse spirituales et Deo placere; nullumque dispendium pati morum honorum, sed proficere potius ad incrementa majora justitię. Si vis ergo perfectus esse miles Dei inter milites sæculi, tene firmiter quod diximus breviter. Si enim gratiam contuleris, requiescet super te Spiritus timoris Domini. Si vita tua speculum sit, ubi milites videant quid agere debeant, requiescet super te Spiritus pietatis. Si non præesse appetas, sed prodesse, requiescet super te Spiritus scientię. Ille enim scit præesse, qui vult prodesse. Si diligas rempublicam sicut te ipsum, requiescet super te Spiritus fortitudinis. Si humanis divina præponas, requiescet super te Spiritus consilii. Si libenter audias: *Noli esse multum justus,* requiescet super te Spiritus intellectus. Si memineris te esse Christianum, requiescet super te Spiritus sapientię; et per septiformis Spiritus abundantiam misericors Deus (sicut veracissime amici sui fidelissimo Job dixerunt): *In sex tribulationibus liberabit te; in septima non tangit te malum. In fame eruet te de morte, et in bello, de manu gladii. A flagello linguę absconderis, et non timebis calamitatem cum venerit. In vastitate et fame ridebis, et bestias terrę non formidabis, sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestię terrę pacificę erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum; et visitans speciem tuam, non peccabis (Job. v, 19-26).*

Necessarium plane est ut partitionis ordine custodito, singillatim de his septem generibus disputantem benevolus et intentus advertas; illud principaliter sciens, neminem sine gratia Dei recte intelligere, neminem joste vivere. Dominus enim dat intellectum, Dominus quem voluerit religiosum facit. Nihil boni ex nobis habemus : *Omne datum optimum, et omne donum perfectum (Jacobo apostolo contestante) desursum est, descendens a Patre luminum, apud quem non est transmutatio nec momenti obumbratio (Jac. 1, 17).*

PRIMA REGULA. *Omniem gloriam Deo tribue.*

4. Prima proinde est regula, quam tenere inter actus debent militares, ut nihil viribus tuis superbius assignes, sed omnia quæ sapienter, aut fortiter, aut feliciter geris, ad laudem referas potentissimi Creatoris : memor semper quid populo Israelitico ingredienti terram promissionis Moyses loquatur, humilitatis sanctæ volens omnes habere virtutem. Dicit enim : *Ne dicas in corde tuo : Virtus mea et potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam; sed memor eris Domini Dei tui, quia ille tibi dat potentiam ad faciendam virtutem (Deut. viii, 17, 18).* Sicut plenius etiam propheta Jeremias admonet : *Non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis; sed in hoc gloriatur qui gloriatur : intelligere et scire quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam, et judicium, et justitiam super terram (Jer. ix, 23, 24).* Frequenter igitur, et (si fieri potest) indesinenter, voce cordis et corporis clamabis : *Domine, fortitudo mea, et adjutorium meum in die malorum (Jer. xvi, 19).* Et iterum : *Sana me, Domine, et sanabor; salvum me fac, et salus ero, quia gloria mea tu es (Ibid., xvii, 14).* Ista enim dicendo, sancti Pauli doctrinam sequi videberis, dicentis : *Qui gloriatur, in Domino gloriatur (II Cor. x, 17).* Et tunc super te prophetica sententia complebitur : *Benedictus homo qui confidit in Domino, et erit Dominus spes ejus; eritque sicut lignum fructiferum secus aquam, et in humorem mittet radices suas; non timebit cum venerit æstus, et erunt in eo fructices numerosi; et in anno siccitatis non timebit, et non deficiet a faciendo fructum (Jer. xvii, 7, 8).* Deficiet autem si obliviscatur illius, de quo fidelis Isaias fidelibus narrat : *Deus sempiternus, Dominus qui creavit terminos terræ; non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus. Qui dat lassam virtutem, et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat. Deficient pueri, et laborabunt, et juvenes infirmitate cadent. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ; current et non laborabunt, volabunt et non deficiet (Isa. xl, 28-31).* Curre, miles Dei, festinanter, ut numero tallium sociatus, negotia militaria securus geras. Si enim consilio uti necessarium fuerit, respondet tibi continuo Sapientia : *Meum est consilium, et mea tutela (Prov. viii, 14).* Si in prælio dimicandum, fortissimi Davidis audies vocem : *Non in gladio, neque in hasta salvat Dominus : ipsius est bellum (I Reg. xvii, 47).* Si contra hostiles impetus præ-

tere disponas excubias, psalmus cogitantem respondet : *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilat qui custodit eam (Ps. cxxvi, 1).* Si parvas exercitus contra hostium multitudines innumerabiles edacendus sis, orante Judith protinus confortaberis, conciosa oratione dum gemebundus exclamaveris : *Non in multitudine est fortitudo tua, neque virtus tua in potentibus; sed humilitum (Judith. ix, 16)* es Deus, indigentium auxiliator, infirmorum opitulator. Si concordia militum quaeritur, recordaberis scriptam : *Domini est pax (Judic. vi, 24).* Si obedientia, voce psalmi Domino Deo tuo cantabis : *Eripies me de contradictionibus populi (Ps. xvi, 14);* sub nomine autem populi etiam multitudo militum non absurde intelligitur : maxime quia in hujusmodi populo sæpe abundat contradictio, severitate naturali materiam seditionibus ministrante. Periculosa est autem militum contradictio; cædibus enim rapinisque vicina est : et dulcis obedientia, dum monitis salutaribus sapientissimi ducis libenter obtemperat. Nec dubitari penitus oportet in actibus militaribus superæ virtutis auxilio duces fortissimos indigere, clamante David, et quasi in concione generis humani respondentem eis qui confidunt in virtute sua : *Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum. Misericordia mea, et refugium meum, susceptor meus, et liberator meus, qui subditi populos sub me (Ps. cxliii, 1, 2).* Hoc quippe intelligens, a Domino tibi populos subjici, voluntatem Domini procul dubio facere properabis, et non potestate sola terrebus subditos; sed tranquilla consilia præbebis obedientibus, dans operam talis esse, quales vis alios invenire.

SECUNDA REGULA. *Vita tua sit militum speculum.*

5. Secunda quippe regula est innocentie militari-bus actibus occupato, ut quasi in speculo, sic in illo milites videant quid agere debeant; et magis eos imitatio ad bonum provocet, quam potestas. Dux enim sapiens illuc debet ire, quo cupit ducere subditos; ideo enim dicitur dux, quia ducit; et seipsum utique seducit, si per viam regiam putat posse ambulare, quos ad foveam malæ vitæ, malum exemplum præbendo perducit. Tu esto ergo signifer disciplinæ sanctissimæ; tu erige tropæum virtutis, intuendum jugiter cæteris; tu imitandum appare, quique te audit præcipientem, non te redarguat aliter operantem. Pone semper in corde tuo sermones Apostoli dicentis : *Inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas; in quo enim alium judicas, te ipsum condemnas; eadem enim agis quæ judicas (Rom. ii, 1).* Et quæ culpabilia pronuntias, vitare prius studebis, postea condemnare : quæcunque laudabilia, operari prius, postea jubere. Vita quippe optimi ducis, speculo comparata, bene inspicitur, si luceat in ea, non simulato colore, sed verissima prorsus ostensione, fides, justitia, misericordia, patientia, continentia, et non imprudens astimatio futurorum. Fidelis dux eris, si iudicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscis recte credere, neminem fallere, promissa

perdere. Justus autem dux eris, si judicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris perseverantes in malitia punire, bonis favore, singulorum merita discernere, reddere omnibus debita. Misericors dux eris, si judicio sapientium, non sermonibus adulatorum, proberis et cognoscaris diligere pauperes, gubernare subjectos, indigentibus ministrare, postulantis veniam clementer ignoscere, docere insipientes sapientiam, revocare in flagitiis ambulantes a via sua mala, Deum rogare pro inimicis, pacificare discordes. Patiens dux eris, si judicio sapientium, non laudibus adulatorum, proberis et cognoscaris laborare pro utilitatibus aliorum sine emolumento cupiditatis, injurias pati nec facere, non habere ulciscendi libidine, metu adversitatis nullatenus frangi, desiderio prosperitatis minime rapti, perseverare in his quæ bene assumpseris; sperare misericordiam Dei, etiamsi distulerit subvenire; nihil cito sine consilio facere; quicquid imperat superior, obedienter excipere; quicquid præcipis inferiori, sine perturbatione disponere. Continens dux eris, si judicio sapientium, non laudibus adulatorum, proberis et cognoscaris res alienas nec concupiscere, nec auferre dum possis; nihil agere violenter, nihil fraudulenter, nihil sine modo, nihil propter voluptatem, nihil propter avaritiam; nihil vitium legibus aut consuetudini contrarium civitatis vel gentis, si tamen ipsa consuetudo nec religioni nocet, nec bonis moribus adversatur. Alioquin consuetudo mala sicut morbus antiquus, nisi expellatur, occidit. Nihil ergo adversus consuetudinem, sed bonam, gerere, virtus est continentiae. Profecto autem si continens dux eris, etiam de futuris non imprudens invenieris existimator, sive vigilando contra insidias adversariorum, sive sciendo qui soleant eventus rebus singulis deputari, unde oriantur seditiones, unde nova bella nascantur, unde dissolutio severitatis, unde rapinarum damnosa licentia, ut hæc omnia in suis amputata radicibus iter sapientissimo duci quietissimæ dispositionis aperiant.

6. Audienda sunt etiam Joannis Baptistæ fidelissima monita, quæ milites audierunt, quando eis interrogantibus: Quid faciemus et nos? non ait: Ite, arma deponite, bellorum fugite certamina, solis orationibus vacantes, imperatoris præcepta contemnite, sed alia quædam proposuit observanda, dicebat: *Neminem concutatis, nulli calumniam faciatis, contenti estote stipendiis vestris* (Luc. III, 14). Concutere vero est aperte facere violentiam, calumniari, occasionem nocendi requirere. Quoniam qui stipendiis suis noluerit esse contentus, aut frena disciplinae simul dirumpit, aut temerariis excessibus aena diripit (et hoc prohibens sanctus Joannes dixit: *Neminem concusseritis*), aut requirit causas offensivæ ut sub aliquo justitiæ colore terreat innocentes, atque avaritiæ suæ, vel potius rapacitati satisfacere cogat invitos; quod prohibens sanctus Joannes dixit: *Nulli calumniam feceritis*. Et remota hujus duplicis malitiæ perversitate, quid sequendum fuisset adjecit:

A *Contenti estote stipendiis vestris*. Beati erunt milites, si hæc præcepta custodiant; beata respublica, si tales meruerit habere milites; beatus dux, in cujus exercitu tales esse contigerit plurimos: verumtamen plus beatorum apparebit si ipse fuerit talis, neminem scilicet concutiens, nulli calumniam faciens, contentus stipendiis suis. Nam profecto quanto dignitate major existit, tanto magis et concutere, et calumnias facere potest, et non esse contentus stipendiis suis. Hinc autem plerumque maxime civitatibus afflictio nascitur, hinc gravissimæ crudelitates, hinc mille artibus lucri exquisita compendia, hinc venalitas in judiciis, hinc remissio in præliis, hinc totius reipublicæ diminutio, si dux cœperit non esse contentus stipendiis suis, et super emolumenta publica, privatis amplificari commodis cupiens, utilitatis tantum suæ curam gerat, salutem vero vel securitatem negligat subditorum. Talis dux non est circa æquales modestus pariter et suavis, sed litigiosus et avarus; non est circa inferiores mansuetus, communis et facilis, sed crudelis, personarum acceptor et difficilis. Sub isto disciplina militum cito deterioratur; cui enim provincialium velint milites parere, quos ab ipso duce pati conspexerint fraudem? Quomodo contenti erunt stipendiis suis, qui ducem suum nobilitari sentiunt de facultatibus alienis? Nonne quando dux aliquem concutit, ipsis utitur ministris ad violentiam? quando alicui calumniam facit, per ipsos negotiorum fraudis exercet? Imperando ergo eis frequentem iniquitatem, contemnere eos efficit aequitatem. Vult **C** itaque dux sapiens ut sit miles quietus, pacificus et subditus? sit ipse justus, misericors, temperatus, et in sua administratione non præesse diligit, sed prodesse. Imitetur bonis actibus Samuelem; comparet sibi liberam fiducia verocundæ et honestæ libertatis, ut ingenua fronte dicere valeat subjectis sibi, sicut dixit Samuel: *Ecce adsum ego; responde contra me in conspectu Domini, et in conspectu christi ejus; si vitulum alicujus tuli, aut asinum alicujus tuli, aut alicui vestrum per potentiam nocui, aut aliquem oppressi, aut de manu alicujus accepi pro exortatione vel calciamentum. Respondete adversum me, et reddam vobis* (I Reg. XII, 2, 3). Et respondeat etiam ei quod dixerunt ad Samuel: *Nemini nostrum nocuisti, nec per potentiam aliquem oppressisti, nec confregisti nos, neque accepisti aliquid de manibus nostris* (Ibid., 4). O quam gloriosus dux erit ante faciem principis, qui ista audire meruerit! magnificabunt eum proceres, benedicent humiles, sequetur illum fama divitiis omnibus melior. *Dabitur ei, sicut scriptum est, fidei donum electum, et sors in templo Dei placidior, bonorum laborum fructus bonæ famæ* (Sap. III, 14). Et si forsitan removeatur, aut rempublicam non administrare jubeatur, manebit et permanebit in omnium dilectione quasi præsens. Quisquis autem successerit ei, non quod reprehendat, sed quod miretur inveniet. Si tamen magis prodesse diligit, quam præesse. Multi enim præsumunt, sed omnino pauci prosunt eis populis quibus præ-

sunt. Quisquis privatis honoribus inhiat, despecta A utilitate subditorum, magis præesse appetit quam prodesse. Talis autem dux inutilis est, et injustus : nec regere potest stantem rempublicam, nec reparare collapsam.

TERTIA REGULA. *Non præesse appetas, sed prodesse.*

7. Tertia ergo est regula innocentiae actibus militaribus occupato, si ideo præsis, ut prosis. Prodesse autem videberis, si tempus et locum tuæ administrationis intelligas. Et tempus quidem considerabis, dum sapienti discretionem perpendes utrum pacificum sit, an tumultibus bellicis inquietum. Sæpe enim quod in pacis otio vindex disciplina persequitur, inter turbas et gladios cauta tolerat patientia. Locum vero recte considerabis, utrum sterilis an fertilis; utrum nutriendo exercitui sufficiens, an minus idoneus; utrum desolatus et incultus, an inconvulsus et diligenter appareat exaratus. Quoties enim reparatione indiget locus, ubi gubernare videris exercitum, contemnenda sunt omnia lucra privata, etiam quæ sibi consuetudo jam libere vindicat; et severitatis paulo rigidior temperanda censura. Præter hæc quoque duobus modis prodesse videberis, si neminem lædas, et illos qui solent aut volunt lædere prohibeas quantum potes, imo quantum posse donaverit Christus. Tunc autem dux optimus neminem lædet, si in omni prætorio illius non audeat aliquis amicus, cliens, medicus, armiger, aut propter officii publici devotionem lateri ducis semper adjunctus, concessa beneficia vendere. Quid enim miseris juvat, si dux exhibeat continentiam boni ducis, et alius sibi de potestate illius occasionem faciat avaritiæ satiantæ? Tales habeat socios aut ministros, qualem se esse debere cognoscit. Quisquis enim duci familiariter inhæret, cui multa exsequenda committit, manus est ducis; et merito quidquid illi accipiunt, ad illum sine dubio creditur pertransire: nec potest esse ducis optimi fama bona, quando fuerint ministeria mala. Deinde, quomodo corripiet extraneos, nisi primitus correxerit suos? Quis dubitet in exercitu constitutos facilius ad committenda prosilire facinora, si viderint assistentes duci perpetrare licentius deteriora? facile autem custodiet omne vulgus, quamvis indomiti exercitus, quod homines duci valde familiares servaverint. Caveat ergo et diligenter caveat, ne quis hominum suorum miseris noceat; et dum se bonum putat, malus propter malos putetur; quibus aut favere dicendus est aut consentire, quando ipso præsenste talia gesserint, qualia etiam si ipse non geret, non habere credetur, sed fingere bonitatem. Non potest sapiens dux excusari de ignorantia, quoties forsitan dixerit: Ego nescio, non audivi, nullius ad me querela pervenit. Per ipsum namque quid agatur a suis, oportet inquiri; quia nemo eos audent publicis interpellationibus accusare, quorum violentias alii timent, alii patiuntur. Dux ergo perscrutator acerrimus effici nullatenus dubitet, cui ex hac diligentia publicæ severitatis nascatur auctoritas; ut omnino prosit, quando neque a

se neque ab alio sinit quempiam lædi. Potest plane per hanc diligentiam sic acquirere famam bonam, et etiam si persona superior lædere voluerit subditos, libera intercessione subveniat; et parcendum facile persuadeat, quibus ipse primo pepercit.

8. Pulchro autem nos via disputationis ad bene locum deduxit, ubi necessarium bonis ducibus dicemus, etiam suggerendo principibus, prodesse subjectis. Novimus enim plurimos, ut placeant posterioribus, minus consulere inferioribus. Ex eorum numero esse arbitror qui provincie ubi administrant, indigentiam sive tribulationes colendo, saltem nuntiant permanere quidquid aspiciunt lapsum, gloriam suam putantes si mentiantur stare quod norunt perisisse. Coguntur vero ut verbis improbis credulitatem comparant, multiplicare miserorum provincialium damna; per quæ videantur quasi luera, sed inimica prorsus reipublicæ, pissimis principibus providere, reparationem potius regionis impetientes. Et ubi apparere gestiunt utiles, ibi sunt prorsus inutiles. Imponendo enim graviora onera, succumbere faciunt populos fatigatos; nec relinquunt successoribus suis præter luctus et lacrymas. Noto te istis similem reperiri. Si prodesse diligis, non præesse, præsta aliquid dignum memoria, quod recordetur posteritas, et temporum tuorum nulla nascatur oblivio. Da operam divites relinquere quos invenieris pauperes, abundantiam providere ubi etiam tu penuriam petulisti; et si quidem sufficit virtus tua, provinciam sine tarditate restitua; si vero piissimi operis inest voluntas, deest facultas, defer hoc ad conscientiam potestatis superioris. Esto testis fidelis alienarum miseriarum. Supplica, obsecra, donec impetres adiutorium. Labora diu petendo, ne alii diuturnas angustias perferant laborando; te enim iudicaberis præstitisse quidquid universitati postulante te præstabitur. Noli apparere similis ad horam placere volentibus; qui videates, aut sentientes, aut interdum etiam perferentes in provinciis ubi militant mala, per relationes falsas nuntiant bona, letissimo nuntio putantes sibi præstari, ut vel utiles administrationi quam gerunt, vel necessarii videantur. O ingemiscendum nefas! dum quærunt præesse, non cogitant prodesse; sed privati honoris injustam potentiam per aliena servare conantur incommoda. Quos tamen aliquando malignæ ambitionis avaritia decipit, dum cœperit fama publica loqui quod tacent, repertique fuerint in sua professione mendaces. Avertat Deus hanc dementia semper et hoc mores a ducibus optimis, qui prodesse diligunt, non præesse!

QUARTA REGULA. *Dilige rempublicam sicut te ipsum.*

9. Tunc enim respublica bene gubernatur, et de magnis potest liberari periculis, si dux ejus tantum eam diligit, quantum se ipsum. Manifesta quippe sententia est veteris legis: *Dilige proximum tuum sicut te ipsum* (Lev. xix, 18): quem Novi Testamenti prædicator idoneus ita repetendo confirmat et innovat Paulus: *Omnis, inquiens, lex in uno sermone*

edit se ipsum), quicumque diligit rempublicam sicut a se ipsum, plus diligit Deum quam rempublicam, divinamque negotia præponat humanis.

QUINTA REGULA. *Humanis divina præpone.*

11. Et hæc erit quinta regula innocentie militari-
bus actibus occupato, sic considerare temporalia,
ut plus attendat æterna; sic consulere præsentibus
actibus, ut plus de futuris cogitet præmiis. Evenit
enim frequenter, quod ignorare non potes, sapientie
Spiritu cuncta revelante sensibus tuis, ut aliquid
fieri necessitas cogat quod æterna lex prohibet,
verbi gratia, ne incognita proferamus exempla: si
plures in exercitu fortissimo reperiantur hæretici,
infidelitatis sententiam falsam pertinaci animositate
vindictantes, et propter hoc hæreticis parcere vel
consulere dux catholicus suadeatur, aut nefandi er-
roris prædicatoribus exercendarum licentiam tri-
buere blasphemiarum, patienter ferens propter scan-
dalum quod pati formidat, etiam eos lavacro secundi
baptismatis pollui, jam semel renatos; nempe tam
malæ suasioni consentiens, licet aliquem videatur
utilitatem honorum temporalium præstitisse subje-
ctis, sibi interim nocuit; dum de adjutorio Dei mi-
nus sperasse iudicatus, interdum deteriora quam for-
midat pericula tolerat; et nec in sua fide constans,
exercet competenter zelum religionis, nec evadit
ruinam gravissimæ tribulationis, quia præposuit ter-
rena cælestibus, et voluntatem Creatoris offendere
nullatenus dubitavit, placere volens hominibus mente
corruptis. Beatus ergo eris si, militaribus actibus oc-
cupatus, pro fide vera quam tenes, nemini blandiari;
et adversus eam canes procedentes ex officina men-
daci latrare prohibeas: spem tuam ponens in illo
cujus potestati nemo resistit impune; quem si offen-
deris, sine causa de multitudine præsumis exercitus;
si habueris propitium, neque militem superbum, ne-
que violentum timebis hostem. Principaliter ergo
cura tibi sit occupato militaribus actibus, ut fides ca-
tholica semper vincat adversarios suos. Hanc defende
inter arma et gladios, hanc persuade mentibus arma-
torum.

12. Fides autem catholica est, Patris et Filii et
Spiritus sancti unam contra Arrium substantiam, vel
essentiam, tres adversus Sabellium prædicare perso-
nas; ut cum bene intellecta fuerit in essentia unitas,
in personis proprietas, vera quoque in majestate ado-
retur æqualitas. Tres enim sunt, qui alius est Pater,
alius Filius, alius Spiritus sanctus. Sed hi tres unum
sunt, et summe unum sunt, quia singillatim Deus est
Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: neque ta-
men tres dii, sed unus est Deus, de quo Scriptura
sancta dicit: *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus
unus est* (Deut. vi, 4). Suspicionem namque solitarii
Dei removel Trinitas, et unum Deum credentibus os-
tendit una substantia. Non sic una, ut per singulos
semiplena, in omnibus fiat tota, et ideo sit una; sed
una numero, genere, virtute, plenitudine. Quam sic-
ut habet in omnibus, ita non caret in singulis. Tanta
in solo Patre, quanta in Filio et Spiritu sancto; tanta

in solo Filio, quanta in Patre et Spiritu sancto; tanta
in Spiritu sancto, quanta in Patre et Filio. Tanta
postremo in singulis eorum, quanta in duobus. Tanta
in duobus, quanta in tribus. Tanta in tribus, quanta
in singulis. Nihil quippe est ibi gradibus ordinatum,
nihil qualitate diversum, nihil quantitate minimum,
nihil loco separatum, nihil tempore posterius, nihil
inefficax, nihil passibile. Ubi hoc tantummodo reci-
pit distinctionem, quod ad invicem sibi sunt, Pater
scilicet ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus san-
ctus ad eos de quibus et cum quibus et Spiritus et
sanctus est, ut ipse solus in Trinitate appelleretur
sanctus; propriumque sit Patris generare, proprium
Filii nasci, proprium Spiritus sancti de utroque pro-
cedere. Pater quippe unius Filii est Pater, Filius
unius Patris est Filius, Spiritus sanctus et Patris et
Filii est Spiritus. Ad solum Patrem generatio, ad
solum Filium nativitas, ad solum Spiritum sanctum
pertinet de utroque processio. Merito dum salutis
nostræ necessitas exspectaret, ut propter homines
liberandos Deus homo nasceretur ex lumine, non
est natus secundum carnem Pater, quia Filius nun-
quam fuit, non Spiritus sanctus, qui nec Pater fuit
aliquando nec Filius. Sed natus est Filius et ipse fie-
ret filius Virginis matris, qui est Filius Dei Patris:
et per temporalem nativitatem Dei omnipotentis nu-
merus nullo modo cresceret filiorum, neque duos fi-
lios faceret unici Filii secunda nativitas. Maxime
quia idem ipse unus Filius, sempiterno Patri cœter-
nus, consubstantialis, æqualis, quem solum oportebat
etiam filium hominis fieri, postquam venit pleni-
tudo temporis, ut vir fieret ex muliere, redempturus
viros ac mulieres, in uno sexu temporaliter natus:
ut utrumque salvaret, unum eligendo in quo nasce-
retur, alium unde nasceretur, ita suscepit substan-
tiæ nostræ veritatem, ne personæ suæ duplicaret
singularitatem, duarum substantiarum gigas, sed
unius tamen ejusdemque personæ. Verbum quippe
ante carnem, una natura, et una persona; Verbum
caro factum, duæ naturæ, et una persona. Verbum
ante carnem, homousion Patri; Verbum caro factum
homousion et Patri et matri. Verbum ante carnem
sine initio temporis ineffabiliter genitus; Verbum
caro factum postquam venit plenitudo temporis, mi-
rabiliter et singulariter, sine morbo libidinis pro-
creatus. Verbum ante carnem novum fabricans mun-
dum; Verbum caro factum, percuntem redimens
mundum. Verbum ante carnem, divina faciens; Ver-
bum caro factum, simul divina faciens, et humana,
quomodo voluit, patiens. Verbum ante carnem, uni-
genitus Deus; Verbum caro factum, Emmanuel,
quod interpretatur Nobiscum Deus. Ideo tamen ipse.
Verbum caro factum, qui prius in principio erat Ver-
bum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Ver-
bum: quia non homo Deus, sed Deus factus est
homo ut homo esset Deus, id est Christus Jesus.
*Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus
est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinivit
formam servi accipiens, in similitudinem hominum
factus, et habitu inventus ut homo. Humilitatis semis-*

ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit ei nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum; et omnis lingua confiteatur quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. II, 6-11).

13. Hic est Dominus Jesus, qui in Trinitate perfecta Filius nominatur, quando in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizari jubemur. Hic est magnus et parvus, excelsus et humilis, impassibilis et passibilis, immortalis et mortalis, sine peccato inter homines vivens et peccata hominibus donans: per omnia similis nobis absque peccato, et per omnia similis Patri, qui nobis eum misit in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne. Veraciter et proprie Filius Dei Patris, veraciter et proprie Filius Virginis matris. Super cœlos vita viventium, super terram medicina languentium, apud inferos resurrectio mortuorum. Mediator Dei et hominum, propter duas substantias, sive naturas, quarum est illi una cum Deo, altera nobiscum communis. In una eademque persona, in qua verus factus est mediator, non habens initium deitatis de Maria; sed habens inde materiam carnis quam suscepit ut nasceretur. Habens nostri generis carnem, non aeriam, non phantasticam, non de cœlo depositam, non aliunde factam: quamvis humanam, nullis sordibus originalis iniquitatis ex aliqua parte pollutam, non ex voluptate carnis et sanguinis, sed Spiritus sancti superveniente virtute formatam, rationalisque animæ inspiratione vivificatam. Proprie ac veraciter humanam, id est de matre, sed tamen sine homine patre. Corruptibilem, quia famem, sitim, dolorem, mortem voluntarie quidem, sed tamen veraciter sensit. Incorruptibilem, quia nullius in se delicti, vel originalis, vel proprii stimulum sentiens, iniquitati nulla victus cupiditate consensit. Nec sepulta potuit pervenire ad corruptionem putredinis, beneficio resurrectionis: quando portans manibus inferorum surrexit idem ipse semper unus Christus, per quadraginta dies cum discipulis conversaturus, et sic ad cœlum mirabiliter ascensurus. Ubi modo ad dexteram Patris sedet, venturus in claritate, qui prius venerat in humilitate: iudicaturus vivos et mortuos, et damnaturus incredulos; credentibus vero remissionem peccatorum largiturus, æternamque vitam, si tamen in Ecclesia catholica perseveraverint ab omnium vitiorum contagione mundati. Catholica quippe Ecclesia statio est, ubi vulnera nostra bonus medicus sanat. Filius est promissionis, quisquis eam usque ad effusionem sanguinis vindicat.

14. Propterea, dux optime et fidelis, tene omnia dogmata ejus, prædica, vindica, duc ad eam volentes, compelle nolentes, non dolore suppliciorum, non metu gladii sævientis, sed modesta correptione, et severitate plena dilectionis. Procul absit timor diabolo militans. Sciant hæretici quia catholicus es; sciant catholici quia detestaris hæreticos. Deficiat

A temporibus administrationis tuæ peccantium synagoga, crescat numerus electorum. Si gloriosus efficitur cujus labore dilatantur fines imperii, quanto erit gloriosior cujus labore catholica multiplicatur Ecclesia? Gaude ad lucra Christi, dole in dispendiis. Semperque in corde tuo maneat apostoli Petri sententia, principes sub hac interrogatione culpantis: Cui, inquit, obedire oportet? Deo an hominibus (Act. v, 29)? Illoc itaque tu, dux fidelis, quoties fidei tuæ fervor profanos milites scandalizat, ore et corde dic: Cui obedire oportet? Deo an hominibus? Respondente autem conscientia tua: Deo, loquere, fac, ordina quod diligit Deus; ut quicumque jam contrarii veritatis existunt, aut sequantur volentes, aut remaneant murmurantes, et nihil adversus orthodoxam religionem valentes. Neque enim desse poterunt ex altera parte, quibus placeas in opere bono, quorum corda tibi tenacius inhæreant. Ubique habet si es vera dilectores suos. Quantumlibet extolatur iniquitas, veritas vincit. Sed pone, sint forsitan in multitudine exercitus plures hæretici, pauci catholici: magis te oportet viribus fortissimis nitri, ut, si gratia Dei respexerit, omnes milites fortissimos facias catholicos, aut certe paucos dimittas hæreticos. Parum adhuc loquor. Ad illas fortasse missus es regiones ubi nullum reperias orthodoxum, vel certe rarisimos ac latentes. Ibi quoque viriliter semina verbum vitæ ad gloriam Christi: redargue multitudinem perfidorum sine verecundia, sine formidine, sine dubitatione; nec prius cogites quomodo eos regas imperiis legibus, sed quomodo corrigas eloquiis spiritalibus: terribitosque nomine auctoritatis primitivæ doctrinæ sanctæ repugnare prohibeas, deinde paulatim consentire suadeas. Utile tibi est recta sentire, si alios quoque non deseras in pravitate. Boni ducis instantia plerumque multis præbuit occasionem salutis. Sed si forsitan desperas illos posse salvari, bonum est saluti convenientia prædicare; quia voluntatem Deus coronat, non facultatem. Seminare pertinet ad officium diligentis agricolæ; superni est muneris ut terra fructificet, votisque cultoris sui respondeat. Hac plane circa subditos usus industria facile etiam potestatibus sublimibus, et ipsis quorum munere dux effectus es regibus, si qua forte contraria veræ fidei senserint, et non cedere poteris, et repugnare, paratus ad martyrium disces. Alioqui qui metuens inferiores offendere, minus exsequitur causam propriæ religionis, quomodo merebitur cum propheta David canere: *Loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum, et non confundebam (Ps. cxviii, 46)*?

15. O si boni duces inciperent humanis divina præponere, maximis erroribus remedia providerent. Late patet virtus ista, per plura et plura justitiae itinera funditur. Humanis divina præpone; et vidua oppressionem non perferat, propter spem lucri prætereuntis; pupilli substantia tutoris minime indiget beneficio; pessimam victoriam injustus litigator amittat; sacerdotum postulationibus libenter pate-

scat auditus. Frequentetur oratio. Lectionis studium, A quamvis undique occupationibus irruentibus, igne desiderii spiritalis (remotâ tepiditate) fervescat. Quare enim dux optimus opprimit viduam? quare pupillum lædi sinit? quare pro injusto litigatore judicat? quare difficile aut raro ad ecclesiam pergit? quare non legit? nisi quia divinis humana præponit? Præpone ergo divina semper humanis; omnia tibi religiosæ voluntatis et opera et verba, quamvis inter militares actus, salva erunt. Eleemosynarum vero sacrificium quis ita posset offerre sicut dux optimus, cui magnitudo potestatis abundantes præbet occasiones misericordiæ tribuendæ, si tamen divina præponat humanis? An inaniter Daniel propheta Nabuchodonosor dicit: *Consilium meum placeat tibi, rex, et peccata tua eleemosynis redime, et injustitias tuas miserationibus pauperum; et erit Deus parcens peccatis tuis (Dan. iv, 24)*? nisi quoniam potentior est facilitas eleemosynarum? Quibus etiam secundum genus eleemosynæ amplius operari possibile est, ignoscere scilicet delinquentibus? Ipsi enim magis laudabiliter veniam donant, quorum iracundia munus mortis est. Ipsi gloriosius diligunt inimicos, quibus exigere vindictam sanguinis licet. Utraque opera misericordiæ in potestate habes, si divina præponas humanis. Et in hoc maxime agnosceris humanis divina præponere, quando nulli fallaciter iuras, nec subdolo sacramento decipis aliquem. Licet hostis sit antiquus, licet immania a republice infixit visceribus, non videtur falsa juratione fallendus; etiamsi vita ejus impediatur, mors proficiat paci; nec si quidem, dux optime, compellaris falsum jurare. Sic uni homini, sic populo, sic plurimis gentibus cum quibus bella gerenda susceperis, aut sine juramento perseverans, assume certamen; aut nullatenus audeas violati sacramenti facinore perpetrato republicam liberare vel adjuvare. Quid enim prodest ei vincere, quem diabolus vicit, ut victoriæ spe falsum juraret? B nam est ut semper humanis divina præponas, et voce sancti Job libere, libenter loquaris: *Sicuti pendentes super me fluctus maris, ita timui Deum (Job. xxxi, 23)*. Propter hoc Psalmista dum caneret: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo (Ps. xiv, 1)*? respondet sibi ex persona Dei talibus verbis: *Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversus proximum; qui jurat proximo suo, et non decipit (Ibid., 3, 4)*. Ille ergo habitabit in tabernaculo Domini, et requiescet in monte sancto ejus, qui jurat proximo suo et non decipit. Ille autem jurat proximo suo et non decipit, qui quæcumque jurat sermonibus, implet operibus. Nemo autem putet hostem cui jurat non debere proximum deputari; propter hoc enim juratur, ut proximus reputetur. Ex quo igitur vult amicus effici, legemque pacis amplectitur, jam proximus est; et jam qui fideliter jurat, proximo suo jurat, et non decipit.

* Videtur hic leg. vulnera.

16. Pessimum nefas falsa juratio, et si paulo altius consideres, inutilis semper, maxime exercitum gubernantibus. Mutabilia enim juvenum corda, sacramenti vinculo frequenter ligantur, ut fide stabili bella suscipiant; et tunc firma sit securitas ductibus, C religionis timor jurare falsum non sinat milites. Quam grave itaque et quam perniciosum, ut videant vel sentiant solvi facile sacramentum, ducisque sui invitentur exemplo leve æstimare perjurium? Quidquid proinde juramento intercedente confirmas, ratum semper observa; sive inimico gratiam, sive veniam reo, sive laborantibus tecum præmia pollicearis; et hoc, adhibita invocatione nominis Dei, credibile facias operando; nullius utilitatis consideratione, nullius periculi formidine debes irritum facere. Fixus sit et immutabilis sermo, cujus fidei testis est adhibitus Deus. Una plane causa solvendæ jurationis existit, si aliquid iratus juraveris, vade possis Deum per quem iuras offendere. Verbi gratia, si tibi pro delinquentibus nunquam posse satisfieri terribiliter iures; si iuratum civitati, vel populo, jurans mineris; si penitus in ecclesia non orandum; vel alia quæ divinus timor prohibet, humanæ tentationis ad præsens victus infirmitate, juraveris exsequenda: tunc plane non est perficienda juratio, quia non ibi divinis humana præponis, sed divina potius contemplaris; ut magis sic te jurasse possiteat, dum complere quod juraveris pudet. Etiam sic quippe divina præponuntur humanis, illorumque verborum teneri incipiet regula, quæ vetans homines cito jurare, imo nunquam volens jurare: *Nolite, ait in Evangelio, jurare, neque per caelum, neque per terram: sit autem sermo vester, est est, non non (Matth. v, 34)*. Quæ utique quisquis operatur, imitator existit ipsius Filii Dei, de quo beatus ita loquitur Paulus: *Non est in illo est et non; sed est in illo fuit (II Cor. i, 18, 19)* semper. Immutabilis quippe est, sicut verus Deus, et cum Patre et Spiritu sancto naturaliter unus Deus. Cujus nomen inquirens fidelissimus Moyses, voce sibi constituta tremebundus audivit: *Ego sum qui sum. Et dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos (Exod. iii, 14)*. Profecto magna est gloria in eo manere qui est, eum sequi qui est: et quia nos mutabiles facit infirma natura, nec possumus immutabili Deo per æqualem potentiam comparari, ut sicut semper in nobis est, ita et nos in illo valeamus esse; sit saltem sermo noster, est est, non non; et sive juramento intercedente, sive cessante, nitamur in veritate certissimi permanere. Divina namque est veritas, unde multum veraciter Dei Filii dixit: *Ego sum veritas (Joan. xiv, 6)*. Et sicut de charitate recordamur Joannem dixisse: *Qui manet in charitate, et Deus in illo manet (I Joan. iv, 16)*; ita similiter si velimus dicere, non mentimur: *Qui manet in veritate, in Deo manet, et Deus in illo manet*. Præponamus igitur veritatem cunctis utilitatibus temporalibus, et tunc rite inveniemur humanis divina præponere. Veritatem plane nobis aut ratio manifeste demonstret, aut

Scriptura divinitus inspirata commendat, aut sacerdotum doctrina fidelis ostendat. Sub specie enim veritatis plerumque falsitas vindicatur; et nisi adsit bonis duribus pia cordis humilitas, ut quoties requirunt veritatem, sæcularis dignitatis removeant potestatem, miserabiliter anteponentur humana divinis; ut temere audeat, quamvis dux, tamen Ecclesiæ disceipulus, Ecclesiam docere; nec judicia sequi sacerdotum, sed velle potius de sacerdotibus judicare iudicium.

17. Occasione quadam venimus ad hunc locum, quantum arbitror, necessarium volenti semper humanis divina præponere. Ut dux bonus, in omnibus quidem, si pie sapias, Ecclesiam consulas, sacerdotibus obedire festines, sine illorum consilio nihil geras quorum precibus adjuvaris. Præcipue tamen inter officia religionis, solam discas obedientiam deferre: et si quando aliquis scrupulus mentem movet, non squarier facile sententiam propriam, nec aliis persuadere coneris, nisi prius eam sacerdos agnovetis placuisse. Memento quid tibi in Deuteronomio Deus loquatur: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; presbyteros tuos, et dic ut tibi omnia* (Deut. xxxii, 7). Consule ergo quos Deus scientiæ Dominus consulti debere commonuit. Etiam si tibi scientiæ plenitudo, si facultas majoris eloquii supplicat, inclinata cervice ad humilitatis sanctæ propositum, consule sacerdotes. Consule autem pie querendo, non violentè quid respondeant imperando. Nec tibi unquam placeat in provinciis ubi ducatum geris eorum decreta rescindere. Si enim publicas leges transgredi metuis quas homo constituit, quomodo Spiritus sancti definitionibus obviare tentabis? An ignoras quia Spiritu sancto acti locuti sunt Patres, quorum si jussa rescindimus, loquuti uti per eos contumeliam ingerimus? poteritque forsitan apostolica nobis increpatio competenter aptari: *Zelum Dei habent, sed non secundum scientiam* (Rom. x, 2). Volens ergo habere eum zelum Dei secundum scientiam, tene ordinem rectum, cave perversum. Rectus ordo est ut sacerdotes doceant, laici doceantur; et omnis qui se ad Ecclesiam pertinere gloriatur, legibus vivat Ecclesiæ, maxime his quas antiquitas roboravit; unde etiam consuetudo sine lege, quam tamen Ecclesiæ sanctæ traditio custodiendam jugiter posteris tradidit, eadem reverentia videtur custodienda, et nullatenus amovenda si non est fidei veræ contraria. Nec offendat animos tuos Ecclesiarum consuetudo diversa, dum fides est una. Parvulis enim mentibus ac pene stultis, hoc irrepit vitium, consuetudinem suæ Ecclesiæ, ubi vel natus vel enutritus, in aliis Ecclesiis querere; et si aliquam dissonantiam consuetudinis viderit, patitur repente scandalum fidei. Tu vero, vir sapiens, Ecclesiæ ad quam perveneris si approbas fidem, sequere statim consuetudinem, nec usurpes aliquam sacri ritus facere novitatem. Si enim te scandalizat mutata consuetudo, potest similiter populum scandalizare, cujus voluntatem sibi dux optimus in rebus bonis semper conciliare festinat: apostolica verba frequentius recolens, ubi

A scriptum habes: *Sine offensione estote, Judæis et Græcis, et Ecclesiæ Dei* (1 Cor. x, 32). Melius igitur videtur, ne quod offencilum detur Evangelio Christi, multitudinè scandalizata populi Christiani, patienter dux sapiens offensionem tuam toleres, donec alterius consuetudinis (in quo offenderis) aut rationem quoquo modo capias, aut suscipias dilectionem, si tamen, ut sæpe dicendum est, nullum timeat periculum fidei. Quod enim fidei non repugnat, hoc solum debet æquanimiter sustineri, pro scandalo scilicet populi: quia et hoc utique ad custodiam pertinet fidei, vitare scandalum populi. Populus quippe scandalizatus facile ad schismata prosilit, et tunc quomodo omnis fides periclitetur in schismate. Eorum itaque est ut, te favente, te consentiente, et nullatenus prohibente, secundum piissimas Patrum definitiones unaquæque Ecclesia consuetudinem suam sequatur: et tu illius consuetudinis particeps efficiaris quam tenet Ecclesia ubi pro tempore vel administrationis necessitate fueris conversatus. Alioquin diligere solita, et horrere vehementer incitata, nimia est justitia, non laude, sed reprehensione dignissima, si placeat sapientissimi sententia Salomonis: *Noli esse justus multum; neque sapias plus quam necesse est, ne obstupesceas* (Eccl. vii, 17). Quid est, ne obstupesceas? Ne remaneas frigidus. Quis remanet frigidus? Cui fervor subrahitur charitatis. Noli ergo esse multum justus.

SIXTA REGULA. *Noli esse multum justus.*

18. Et hæc tibi sexta sit innocentie regula, militaribus actibus occupato. Quidquid enim dixeris, gesseris, disposeris, ut Deo et hominibus placeas, et fervore charitatis mirabiliter iniquitatis frigus excludas, noli esse multum justus, neque sapiens plus quam necesse est. Incurrit quispiam gravissimi facinoris culpam, meretur judicialem sentire censuram? tempera, dux optime, impetum severitatis; et dum reo supplicia inferuntur, interioribus auribus pietas dicat: *Noli esse multum justus* (Ibid.). Amicitie alius inimiciorum, debita exhibere neglexit officia? dignus est abjici, meretur sentire asperam læsionem; cohibe, obsecro, rectum dolorem, noli retribuere similia. Ne æstimes quasi inimicum, sed corrippe adhuc velut amicum; respondente tibi sapientissimo Salomone: *Noli esse multum justus*. Esto ergo justus, sed noli esse multum justus. Esto justus, ut corripias inquietos; noli esse multum justus, ut consolaris pusillanimes, ut suscipias infirmos, et patiens sis ad omnes. Considera quibus imperes, et quam dura corda flectere cupias; ut modo minando, modo feriendo, modo veniam largiendo, nullatenus quidem remanere impunita militum peccata dimittas, neque tamen semper excessibus eorum supplicia condigna retribuas, dicens tibi ipsi: *Noli esse multum justus*. Quanta, dux sapientissime, dissimulanda sunt, quanta toleranda, quanta leviter attingenda, quanta sacerdotum quoque intercessionibus concedenda, ab illo qui sapienter audit: *Noli esse multum justus!* Potes alia atque alia tacitus considerare vitiorum genera, qui

bus sanandis remedium voluit prævidere * qui dixit : *Noli esse multum justus*. Inter alia quippe, detractio- nis abscondito jaculo neminem vulnerabimus, nec in moribus bene ventium sollicitius inquiremus unde culpentur, si loquatur unicuique nostrum per Spi- ritum sanctum fidelis Scriptura : *Noli esse multum ju- stus*. Quia utique multum justus esse culpabiliter ni- titur, qui per omnem justitiam proximi examinat vi- tam, fragilitatis humanæ consideratione postposita ; tanquam sine peccato valeat vivere quisquis incipit peccata vitare ; præsertim Jacobo apostolo confir- mante : *In multis enim offendimus omnes (Jac. iii, 2)* ; unde non immerito revocatur superbus detractor ab elatione judicandi, cum dicitur ei : *Noli esse multum justus* ; ut libenter impleat quod Vas electionis et doctor gentium loquitur Paulus : *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite hujusmodi in spiritu mansuetudinis ; conside- rans te ipsum, ne et tu teneris (Gal. vi, 1)*. Hoc est ita- que : *Noli esse multum justus*, quod est : *Considera te ipsam, ne et tu teneris*. Cæterum qui sic delinquenti- bus irascitur, quasi ipse delictorum penitus expertus habeatur, continuo in barathrum crudelitatis misera- biliter cadit. Et clamante memorato apostolo : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi ; nullius onus portans per patientiam, sit importabilis omnium, paulatimque odio crescente multorum, jan- nam primus seditionibus, deinde publicis aperit præliis ; cupiendo esse multum justus, vere factus in- justus, et nomine aut officio ducis indignus. Necessa- rium proinde sermonem, dux optime, sæpius repeto, C. et hanc tibi sextam regulam innocentie militari- bus actibus occupato vehementer inculco : *Noli esse multum justus. Pietas ad omnia utilis est (I Tim. iv, 8)* ; non ego, sed idem sanctissimus Paulus narrat. Licet justitia faciat ducem terribilem, pietas facit amabi- lem. Gubernationis autem reipublicæ, securitati salu- tis, bono concordie plus prospicitur, quando dux optimus amari eligit, non timeri. Dux amabilis nu- rus est patriæ. Qui vero in omni tempore, continuato vigore metendus apparet, omnes subditos efficit in- fideles ; facile timet prodicionem, facilius patitur : extraneus vivit inter suos ; tantum postremo timet, quantum timetur ; et hoc infelicitatis flagello nulla- tenus caret, nisi, cunctis mansuetus et comis effectus, didicerit sibi quando alterum judicat dicere : *Noli esse justus multum*.*

SEPTIMA REGULA. *Memento te esse Christianum.*

19. Memento te esse Christianum, quo facilius pos- sis præcepta Christi servare. Christus enim mansue- tudinem docens, legis quoque justitiam temperavit ; hac distinctione legem Evangeliumque discernens. Et quia in lege non licebat occidere, non licebit in Evangelio vel irasci. In lege namque adulterium vetabatur ; in Evangelio, etiam videre ad e- cupiscendum mulierem pars esse perpetrati adul- terii judicatur. In lege libellus repudii sufficiebat ad conjuges separandos ; in Evangelio, sine frunicatio-

* An providere? Sed nihil mutò.

nis crimine nulla matrimonii dividendi causa per- mittitur. Prohibuit lex falsum jurare ; jussit Evan- gelium penitus non jurare. Vindictæ modum lex sta uens, dixit antiquis : *Oculum pro oculo, dentem pro dente (Lev. xxiv, 20)* ; discipulos vero Evangelii nullam voluit Christus exspectare vindictam, sed percussum semel percutienti monuit alteram præ- bere maxillam. Mille passus angariatum d-uo millia ambulare præcepit, interdicens omnimodis talionem. Lex inimicis odium retribuere permisit, dilectionem vero amicis indulsit ; Evangelii vero sacra præceptio : *Dilige, inquit, inimicos vestros ; benefacite his qui oderunt vos ; et orate pro persequentibus et calumnian- tibus vos (Matth. v, 44)*. Cumque his amplioribus virtutibus excellere legi Evangelium demonstrasset, a vana gloria Christianum revocavit, et ad miseri- cordiam cui solus Deus testis est provocavit. Oratio- nis quoque regulam simul et verba credentibus tra- dens, hac conditione constrinxit orantes, ut quicun- que postulat sibi propria debita relaxari, profiteatur se aliena donare : nihil accepturus a Domino, si ni- hil voluerit præstare conservo. Quia et jejuni Chri- stiani simplicitas justum judicem placat ; et ibi con- gregare divitias, ubi cor habere jubetur, in cælo scilicet ubi habitare festinat, non in terra unde per singulos dies migrat : remansurus in tenebris totus, nisi mentis ejus intentio, tanquam oculus corporis, ad illuminanda bonorum operum membra suppliciter luceat. Jam vero quod non servire duobus dominis admonetur, quod de crastino non cogitare, quod non judicare, ne judicetur ; quod in oculo fratris stipu- lam videre, in suo trabem non videre culpatur ; et imperatur ei ne sanctum canibus det, ne margaritas mittere audeat ante porcos ; petiturus ut accipiat, quasiturus ut inveniat, pulsaturus ut aperiatur e : multis modis et rationibus demonstratur quantum debeat laudabilis propositi curam gerere Christianus, ne in eo tanti vocabuli dignitas videatur errare.

20. Propterea ut per singula quæ superius ex Evangelio inseruimus recurrat intentio, quando te potestas ducis ejicere gladium de vagina compellit, memento te esse Christianum, cui sine causa fratri suo irasci non licet ; et diutius cogita, ne vindicta quam videris inferre justum transeat modum. Quo- niam si irasci nefas est Christiano, multo magis oc- cidere. Sic ergo puni reum, dux Christiane, ut miseri- corditer feriens, non hominem, sed vitium perdere cupias ; et publicam disciplinam, ne pereat, reo per- eunte, conservare festines. Ubique fidelitæ memora, sicut in facinoribus evitandis, ita in flagitiis corri- gendis. Solet quippe maxima potestas ad penas se laxare peccati, quoties falsa felicitas ipsa sit major infelicitas ; ut quia prohibere nemo audet scelera committentem, aut libeat quod licet, aut licere pote- tur omne quod libet. Talibus itaque tentationibus pulsantibus mentem, quamvis suppetat honoris di- gnitas, clientumque numerosa familia ; quamvis forte laudetur peccator in desideriis animæ suæ, et qui

iniqua gerit benedicatur, ascendens super speculam A continentiæ, memento te esse Christianum. Vide quia videre ad concupiscendum pars est adulterii Christiano. Dicit tibi beatus Apostolus: *Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Hebr. xiii, 4)*. Dicit Job, probatus et non reprobatus: *Ira enim magna, et ignis undique ardens est (Job. xxxi, 12)*, alterius uxorem concupiscere. Dicit iterum sanctissimus Paulus: *Nescitis quia corpora vestra membra Christi sunt? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis (1 Cor. vi, 15)*? His enim vocibus admonitus, redire poteris facile a prociptione v. luptatis. Jam quoties per omnipotentem Deum juras, cogente ad ho-

sitan reipublicæ magna necessitate, memor eris sattem cavere perjurium, si minime poteris effugere juramentum. Memento itaque, memento te esse Christianum: militiam duris laudabiliter gerens, ut frequentibus beneficiis multos tibi facias amicos, cui diligere præcipitur inimicos. Plus esto bonus quam severus: quia hæc est ducis optimi sola perfecta laus, oblivisci semper injurias, ut vere per hanc septime virtutis industriam, dum semper tibi ipse dixeris: Memento te esse Christianum, mercaris et in sæculo et in futuro vivere feliciter, ubi dabitur ducibus Christianis perpetuus principatus.

FULGENTII FERRANDI BREVIATIO CANONUM.

1. Ut neophyti non ordinentur (*Conc. Nicæn., B tit. 2; conc. Sardic., tit. 11, conc. Laodic., tit. 5*).
2. Ut quicumque laicus ad episcopatum eligitur, prius annum in ministerio ecclesiastico per omnes gradus transeat (*Conc. Suffetul.*).
3. Ut qui post baptismum sæc lri militiæ nomen dederit, ab ordinatione arceatur (*Conc. Zellens.*).
4. Ut episcopus a tribus ordinetur, consentientibus aliis per scripta, cum confirmatione metropolitani vel primatis (*Conc. Nicæn., tit. 4, item tit. 6; conc. Antioch., tit. 19; conc. Laodic., tit. 12; conc. Carthag. sub antistite Genethio, tit. 10; conc. universali Carthag., tit. 49; conc. Zellens., ex epistola papæ Sirici*).
5. Ut in ordinando episcopo alii quoque episcopi super tres addantur, si ab aliquo fuerit contradictum (*Conc. Carthag., tit. 50*).
6. Ut unus episcopus episcopum non ordinet, excepta Ecclesia Romana (*Conc. Zellens., ex epistola papæ Sirici*).
7. Ut episcopus qui suscepta manus impositione ministerium recusaverit, excommunicatus maneat donec consentiat (*Conc. Antioch., tit. 17*). Si autem volens a plebe non suscipitur, ad plenarium synodum salvo suo honore sustinere debet (*Conc. Antioch., tit. 18*).
8. Ut episcopus qui ordinatus non suscipitur, aliam Ecclesiam non occupet; sed in Ecclesia ubi presbyter fuerat tanquam presbyter sedeat (*Conc. Anquiril., tit. 18*).
9. Ut episcopo ordinato statuta conciliorum primitus inculcentur (*Conc. Carthag., tit. 40*).
10. Ut episcopus ordinatus ab ordinatore suo litteras subscriptas accipiat, ordinationis ejus diebus simul et consulem continentes (*Conc. Mileritan., tit. 4*).
11. Ut ad eligendum episcopum sufficiat matris arbitrium (*Conc. Septimunic., conc. Macrian.*).
12. Ut episcopus in villa vel vico non ordinetur (*Conc. Laodic., tit. 55*).
13. Ut episcopus non ordinetur in diocesim quæ episcopum nunquam habuit, nisi cum voluntate episcopi ad quem ipsa diocesis pertinet; ex concilio tamen plenario et privati auctoritate (*Conc. Carthag., tit. 52, item 54; conc. Carthag. in basilica, tit. 5*).
14. Ut episcopus in diocesim ordinatus ipsam solum teneat (*Conc. Carthag., tit. 51*).
15. Ut episcopi, et presbyteri, et diaconi non ordinentur, nisi omnes suos Christianos fecerint (*Conc. Carthag., tit. 5*).
16. Ut episcopi, presbyteri, et diaconi ab uxibus abstineant (*Conc. Carthag., tit. 4; conc. Zellens.*).
17. Ut nullus episcopus, divisa matrice, in diocesi se constituat (*Conc. Carthag., tit. 6*).
18. Ut episcopi vel clerici de civitate ad civitatem non transeant, neque de provincia ad provinciam (*Conc. Nicæn., tit. 11; conc. Sardic., tit. 2, item 3; conc. Antioch., tit. 3, item tit. 21; conc. Constantinop., tit. 2, item tit. 3*).
19. Ut episcopi in aliena civitate tres tantummodo faciant septimanas (*Conc. Sardic., tit. 15*).
20. Ut qui metu persecutionis in aliena civitate demorari voluerint, non prohibeantur (*Conc. Sardic., tit. 22*).
21. Ut nullus episcopus, etiamsi a plebe effugatur, vacantem Ecclesiam obtineat, nisi ex auctoritate plenarii concilii (*Conc. Antioch., tit. 45*).
22. Ut nullus episcopus cathedram cui datus fuerit interventor, plusquam annum teneat; sed ipse eis episcopum petat (*Conc. Carthag., tit. 9*).
23. Ut interventores episcopi conveniant plebes quæ episcopum non habent, ut episcopum accipiant. Quod si accipere neglexerint, remoto inter-